PROVINCIE Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Castricum

Gemeentebeschrijving, september 1990.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *10*

3. **Grondgebruik** *11*
3.1 Algemeen *11*
3.2 Agrarisch grondgebruik *11*
3.3 Niet-agrarisch grondgebruik *12*
3.4 Landschapsbeeld *12*

4. **Infrastructuur** *15*
4.1 Landwegen *15*
4.2 Wateren *15*
4.3 Dijken *16*
4.4 Spoorwegen *16*
4.5 Militaire infrastructuur *16*

5. **Nederzettingsstructuur** *19*
5.1 Algemeen *19*
5.2 Het dorp Castricum *20*
5.3 Het dorp Bakkum *21*
5.4 Overige gebieden *21*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *23*

7. **Stedebouwkundige typologie** *25*

8. **Gebied met bijzondere waarden** *27*

Verantwoording inventarisatie *29*

Lijst geraadpleegde werken *31*

Tabel *33*

Herkomst afbeeldingen *35*

Afbeeldingen *37*

Register *57*

Colofon *61*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van WVC om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijk ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht.
Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Castricum. Voor geografische, sociaal-economische en cultuur-historische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Noord-Kennemerland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie, een beschrijving van een gebied met bijzondere waarden, alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Castricum zijn uitgevoerd door Jan-Hein van Draaijen, als inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland. Veel van het voor de gemeentebeschrijving gebruikte materiaal is bereidwillig door de gemeente Castricum, de Stichting Werkgroep Oud-Castricum en het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch ter inzage afgestaan. Tevens heb ik ook hulp mogen ervaren van verschillende particulieren.

1. Inleiding

De gemeente Castricum ligt in de provincie Noord-Holland en omvat de dorpen Castricum en Bakkum, alsmede de buurtschappen Bakkum-Noord en Noord-Bakkum. Kaartbeelden en verkenning in het veld leveren nog de buurten Noord-Ende, Oosterbuurt en Schulpstet en de strandafgang Castricum aan Zee, maar deze zijn ofwel in de bebouwing van het dorp Castricum opgegaan ofwel in het buitengebied dan wel duingebied opgenomen (zie MIP-deelgebieden). De oppervlakte van de gemeente bedraagt 3191 ha en het aantal inwoners 22.517 (31-12-1987).

De gemeente Castricum wordt begrensd door de gemeenten Egmond (noorden), Heiloo (noordoosten), Limmen (oosten), Uitgeest (zuidoosten) en Heemskerk (zuiden) en door de Noordzee (westen).
In 1972 werd de gemeentegrens met Limmen gewijzigd, verder hebben zich - ook tijdens de MIP-periode - geen veranderingen voorgedaan.

De gemeente Castricum behoort tot het MIP-inventarisatiegebied Noord-Kennemerland. Dit inventarisatiegebied omvat verder de gemeenten Alkmaar, Bergen, Egmond, Heemskerk, Heiloo, Limmen en Schoorl.
De gemeente Castricum is opgedeeld in de MIP-deelgebieden Castricum/Castricum, Castricum/Bakkum, Castricum/Bakkum-Noord, Castricum/Noord-Bakkum, Castricum/Buitengebied en Castricum/Duingebied.
Het deelgebied Castricum/Castricum komt overeen met de bebouwde kom van het dorp Castricum en de buurten Noord-Ende en Schulpstet; Castricum/Bakkum met het dorp Bakkum ten zuiden van de Zeeweg; Castricum/Bakkum-Noord met de bebouwde kom van Bakkum ten noorden van de Zeeweg. Castricum/Noord-Bakkum betreft de bebouwingsconcentratie in het noorden van de gemeente bij de Hooge Weg. Het deelgebied Castricum/Buitengebied omvat het gebied ten oosten van de lijn Heereweg-Bakkumerstraat-spoorlijn-Beverwijkerstraatweg en niet binnen de bebouwingsgrens van het dorp Castricum gelegen. De voormalige buurt Oosterbuurt is vanwege de verspreide bebouwing opgenomen in het deelgebied Castricum/Buitengebied. Het deelgebied Castricum/Duingebied tenslotte bestrijkt het duingebied inclusief Castricum aan Zee, dus grofweg het gebied ten westen van de lijn Heereweg-Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch-spoorlijn-Beverwijkerstraatweg.
(Zie afbeeldingen 1, 7 en 8.)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De gemeente Castricum kent een drietal landschapstypen: ten eerste het duinlandschap, onder te verdelen in strand, onbeboste en beboste duinen (en het infiltratiegebied); ten tweede het zanderijenlandschap bestaande uit de binnenduinrand (afgegraven zandgronden) – rond de Beverwijkerstraatweg en ten westen van het station; ten derde het strandwallen- en strandvlaktenlandschap dat het resterende (=oostelijke) deel van de gemeente omvat en voorzover het het binnendeltagebied omvat voornamelijk uit weiland bestaat.
(Zie afbeelding 10.)

Tussen 5500 en 3000 v. Chr. steeg de zeespiegel als gevolg van 'opwarming' van het klimaat. De strandwallen langs de kust werden afgebroken en oostelijker opnieuw opgeworpen.
In een volgende fase ontstonden gedurende transgressieperioden (snel stijgende zeespiegel) strandwallen met zeegaten en daarachter getijdegebieden, opgebouwd uit zand en kleïge sedimenten. De hoofdgeulen van de zeegaten (=zeedoorbraken) werden opgevuld met zand en klonken later weinig in, waardoor barrières voor latere afzettingen ontstonden. Dit opvullen met zand gebeurde tijdens de regressiefasen en tevens raakten gedurende deze periode de getijdegebieden overgroeid met veen.
Zo'n zeedoorbraak tijdens een transgressiefase vond bij Castricum plaats ca. 1900 v. Chr. Deze doorbraak bracht afzettingen van de zogenaamde Duinkerke 0 en I-typen met zich mee. Het zeegat was in die tijd een estuarium met riviermondingen (o.a. het Oer-IJ).
Rond 800 v. Chr. verschoof het zeegat naar Egmond en de volgende eeuwen ontstond rond Castricum een grillig patroon van zandbanken en stroomgeulen, waarbij veenvorming optrad. Dit is het ontstaan van het binnendeltagebied van Castricum (ca. 500 v. Chr.).
Door het verzanden van het zeegat bij Egmond kwam de binnendelta bij Castricum grotendeels droog te liggen en ontstonden op de stroomwallen zelfs bossen (ca. 100 - 500 AD).
Vanuit de IJ-boezem werd in de Middeleeuwen klei afgezet in de binnendelta.
De op de strandwallen ten westen van de binnendelta ontstane Oude Duinen raakten ook begroeid met bossen. Gedurende de Middeleeuwen werden delen van dit landschap weggeslagen door de zee en overdekt met Jonge Duinen of een laagje jong duinzand. Deze Jonge Duinen ontstonden vanaf ca. 1100 AD en werden in de volgende eeuwen in met name parabool- en kamduinen afgezet.
Doordat dit zand met zuidelijke zeestromingen is aangevoerd is het schelpen- en daarmee ook kalkrijk.
De bodem van de gemeente Castricum kan dan ook als volgt worden ingedeeld: Jonge Duinen in het westelijke deel van de gemeente, ten oosten daarvan in het zuidelijke deel afgegraven zandgronden (zanderijengebied, waar het oude duinzand weer deels aan de oppervlakte ligt door afgraving van het jongere duinzand) en de strandwal in het noordelijke deel, bestaande uit door jong duinzand overstoven oude zandgronden. Het oostelijke deel van de gemeente omvat in het noorden de strandvlakte (veenpakketten deels overstoven door duinzand) en in het zuiden het binnendelta-gebied waar gedurende de Middeleeuwen klei is afgezet op een ondergrond van veenpakketten.

Binnen de gemeente is sprake van twee soorten reliëf. Enerzijds is er het reliëfrijke duingebied dat reikt tot een hoogte van 31.5 meter + NAP en anderzijds het micro-reliëf van het binnendeltagebied en de strandvlakte, dat in hoogte variëert van 0.8 meter - NAP tot 1.2 meter + NAP.

2.2 Afwatering

De afwatering van het hoger gelegen duingebied geschiedt op natuurlijke wijze naar het lager gelegen polderland (drangwater).

Deze afwatering vond oorspronkelijk mede via duinbeken plaats, o.a. de Hoepbeek welke uitmondde in de Schulpvaart en daarmee op de Slikker Dije. De verlaging van het grondwaterpeil in de duinen met de komst van het waterleidingbedrijf (in de 20-er jaren van de 20ste eeuw) heeft deze duinbeken drooggelegd en de natuurlijke afwatering vindt sindsdien slechts ondergronds plaats.

De afwatering in het lager gelegen deel van de gemeente verliep in oostelijke richting middels een net van kleine sloten uitkomend op bredere sloten en vaarten als de Molensloot, Hendriksloot en Schulpvaart, welke weer uitmondden op de Dije en de Slikker Dije en daarmee op het Uitgeester- en Alkmaardermeer.
In dit beneden NAP gelegen binnendeltagebied werd in 1850 de waterhuishouding kunstmatig gereguleerd door een aantal windmolens, met name in het zuidelijke deel van de Castricummerpolder. Deze molens zijn echter tijdens de MIP-periode verdwenen, nadat hun functie door een tweetal stoomgemalen (bij de Oude Haarlemmerweg en bij het Schulpstet) en een electrisch gemaal (bij de Cieweg) was overgenomen. Ook van deze gemalen resteert nu niets meer. De bemaling vindt buiten de gemeentegrenzen plaats in Uitgeest.
(Zie afbeelding 11.)

3. Grondgebruik

3.1 Algemeen

Binnen de gemeente Castricum namen duinen en bossen in 1850 meer dan de helft van het grondgebied in.
Het resterende deel werd voornamelijk voor agrarische doeleinden gebruikt en bestond dan ook uit bouw- en weiland, waarbij de (tuin-)bouwgronden met name langs de binnenduinrand te vinden waren en de weilanden vooral in het gebied ten oosten daarvan (de Groot-Limmerpolder en de Castricummerpolder).
Een klein percentage van het totale grondoppervlak werd ingenomen door de woonkernen Castricum en Bakkum.
(Zie afbeeldingen 2, 4, 6, 7, 9, 12 en 13.)

3.2 Agrarisch grondgebruik

Door een hernieuwde belangstelling voor het agrarisch bedrijf in de 18de eeuw zocht men nieuwe ontginningsmogelijkheden, o.a. in de duinen, waarvan de duinboerderij 'Brabantse Landbouw' uit 1770 nog getuigt.
In 1824 won een plan van Jhr. Mr. D.T. Gevers van Endegeest voor ontginning van het duingebied tussen Scheveningen en Bergen ten behoeve van de akkerbouw een daartoe uitgeschreven prijsvraag.
Als belangrijkste onderdeel werd het graven van afwateringsvaarten tot midden in de duinvalleien gezien. Een van de grootste afwateringsprojecten was de zogenaamde 'Hoepbeekse afwatering' bij Castricum. Dit werd uitgevoerd van 1829 tot 1835. Langs de Hoepbeek werden percelen ontgonnen en voor het vervoer van produkten werd een kanaal gegraven, het Koningskanaal, dat de Hoepbeek verbond met de Schulpvaart. Dit kanaal volgde het tracé waar nu de Zeeweg loopt. Nog tijdens de MIP-periode raakte de ontginning volledig in verval en van het door Koning Willem I – vandaar de naam Koningskanaal – opgezette project is zo goed als niets meer terug te vinden, alleen de Schulpvaart herinnert er nog aan, alsmede enige stukken grasland in het beboste deel van het duingebied (bv. Krochtveld). De aanvankelijke bloei had voor een deel ook te maken met de opkomst van de teelt van duinzandaardappelen die goed gedijden op de schrale grond.
In de 20ste eeuw bleek dit uiteindelijk toch onvoldoende economisch rendabel te zijn en toen in de jaren 1920-1930 de komst van het pompstation van het waterleidingbedrijf ook nog eens voor verlaging van het grondwaterpeil zorgde was het gedaan met de duinontginning.

Het voor de land- en tuinbouw gebruikte gebied omvatte voornamelijk de binnenduinrand bij Bakkum-Noord en Noord-Bakkum (het gebied rondom de Heereweg) en het zanderijenlandschap ten westen van Castricum.
Het was in dit gebied dat in 1855 de eerste bollenteelt binnen de gemeente voorkwam. Hoewel hier een positieve invloed van uit ging heeft de bollenteelt in Castricum nooit zo'n vlucht genomen als in bv. Limmen. De teelt van aardappelen bleef het belangrijkste produkt, daarbij geholpen door vergroting van de afzetmogelijkheden door de komst van de spoorlijn Haarlem-Alkmaar in 1867.

Het binnendeltagebied dat nu deel uitmaakt van de Groot-Limmerpolder en de Castricummerpolder is door de hoogteligging (beneden NAP) in het verleden slechts geschikt geweest voor veeteelt en gebruikt als

gras- en hooiland. Het gebied kende een grillige kavelstructuur, mozaïekverkaveling in het zuidelijke deel en onregelmatige blok- en strokenverkaveling in het noordelijke deel, die niet of nauwelijks gewijzigd is in het deel dat niet aan de na-oorlogse uitbreiding van de woonwijken ten prooi is gevallen.

3.3 Niet-agrarisch grondgebruik

De recreatieve waarde van het 'woeste' duingebied werd in het begin van deze eeuw ontdekt en bepaalde delen kregen een specifiek recreatieve functie, zoals het strand bij het einde van de Zeeweg. De Zeeweg werd in 1925 verhard. Er werden parkeerterreinen aangelegd en een enkel paviljoen geopend voor de badgasten, nu echter vervangen door na-oorlogse bebouwing.
De campings Bakkum en Geversduin waren al vanaf ca. 1915 geopend voor kampeerders.
Ook het bouwen van een jeugdherberg in 1932 duidt op een toegenomen toeristische belangstelling.
Het totale duingebied – nu te boek staand als het Noordhollands duinreservaat en vallend onder het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland – had gedurende de MIP-periode al een recreatieve functie als wandelgebied. Daarnaast vond met name in de 19de eeuw nog op grote schaal de (il)legale jacht op klein wild (konijnen) plaats als extra bron van inkomsten.

Reeds in 1908 betrok het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch water uit het duingebied, getuige de watertoren uit die tijd op het terrein van het ziekenhuis. Tussen 1920 en 1930 werd in het duingebied een groot pompstation ten behoeve van het waterleidingbedrijf gebouwd. In 1957 werd bovendien een groot infiltratieveld ten zuidwesten van het pompstation in gebruik gesteld.
Het duingebied direct ten westen van Bakkum (Duinderbuurt) werd in 1904 door de provincie aangekocht voor de bouw van een grote psychiatrische inrichting en kreeg daarmee een totaal andere functie.

Na 1940 is naast de verdichting binnen de dorpen met name ten oosten en noorden van het dorp Castricum veel grasland verdwenen ten behoeve van de bouw van nieuwe woonwijken.
Op veel kleinere schaal is tijdens de Tweede Wereldoorlog ten westen van de spoorlijn en de Mient exact het tegenovergestelde gebeurd, bebouwing werd op bevel van de bezetter gesloopt en het terrein bleef braak liggen; nu is het deels als landbouwgrond in gebruik, deels opnieuw bebouwd of heeft het een recreatieve functie gekregen (sportcomplex).
In het duingebied aan de zuidrand van de gemeente is een groot zweefvliegveld aangelegd.

3.4 Landschapsbeeld

Het beeld van het landschap binnen de gemeentegrenzen van Castricum wordt aan de oostzijde bepaald door open grasland met microreliëf en een grillige kavelstructuur, doorsneden door dijken, vaarten, de spoorlijn en wegen, welke echter geen van alle een erg grote ruimtelijke werking hebben door het minimale niveauverschil. Wel beeldbepalend is de nieuwe bebouwing (na 1970) van het dorp Castricum die als het ware de Groot-Limmerpolder scheidt van de Castricummerpolder.

Naar het westen toe is een zeer geleidelijke overgang naar de reliëfrijke duinen welke slechts in het uiterste noorden niet bebost zijn. Dit overgangsgebied kent als voornaamste bestemming tuinbouw.
Dichter naar de kust toe gaan de beboste duinen over in onbeboste duinen om tenslotte aan zee te eindigen in het strand.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Gedurende het tijdvak 1850-1940 heeft het wegennet talrijke veranderingen ondergaan.
Rond 1850 liep door de gemeente slechts één verharde weg, namelijk de weg Haarlem-Alkmaar, welke een nationale functie had. Deze weg volgde de volgende route: Beverwijkerstraatweg, Dorpsstraat, Alkmaarderstraatweg - het noordoostelijke deel van deze weg heeft nu plaats gemaakt voor nieuwbouwwijken en de doorgaande weg richting Limmen volgt nu een ander tracé.
De overige wegen en paden waren onverhard en hadden een lokale functie, voorbeelden hiervan waren de Bakkummerstraat, de Bakkummerweg (nu Torenstraat), de Brakersweg, de Zanddijk, de Heemsteederdijk (nu Korendijk) en de Breedeweg.
(Zie afbeelding 13.)

Rond 1870 werd een weg aangelegd ter verbinding van Castricum met Egmond en Schoorl, nu de Heereweg. Vermeld dient te worden dat deze weg langs de duinboerderij Zeeveld liep en pas na de bouw van de jeugdherberg en het medisch kinderhuis recht werd doorgetrokken.
Een andere weg die tijdens de MIP-periode werd aangelegd was de verharde weg naar het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch (ca. 1904). Deze weg, omzoomd met iepen, bezat een lokale functie.
Voorts werden de reeds bestaande onverharde wegen en paden verhard, voor een groot deel rond 1875.

Een belangrijke weg die in ca. 1925 verhard is, is de Zeeweg (naar Castricum aan Zee). Deze Zeeweg kreeg een directe aansluiting op de provinciale weg Uitgeest-Limmen (nu Provinciale Weg), Deze aansluiting kruiste de spoorlijn; hiertoe werd een viaduct aangelegd waarbij het zand voor het talud uit het duingebied werd gehaald. In het duingebied ten noorden van de Zeeweg resteert nog altijd een meertje als gevolg hiervan.
Na 1940 heeft Castricum een grote groei doorgemaakt die zich ook weerspiegelt in het stratenpatroon, met name de wijziging van de Alkmaarderstraatweg van doorgangsweg tot doodlopende straat en de aanleg van de Soomerwegh zijn opvallend.

4.2 Wateren

Buiten de zee, het buiten de MIP-periode vallende infiltratiegebied van de waterleiding en het bovengenoemde meertje zijn binnen de gemeentegrenzen slechts twee wateren het vermelden waard.
De tankval aan de Bleumerweg, daterend uit de oorlog en het enige nog resterende deel van de oorspronkelijk veel langere anti-tankgracht (zie 4.5).
De Schulpvaart is voor wat betreft zijn afwateringsfunctie reeds onder 2.2 ter sprake gekomen, maar bezat tevens een duidelijke transportfunctie. De ladingen schelpen van de schelpenvissers werden via deze vaart naar de kalkovens in Akersloot vervoerd. Later, in de 30-er jaren, werden in de buurt Schulpstet, waar de met handkarren van het strand gehaalde schelpen overgeladen werden in schepen, ook twee kalkovens gebouwd. Deze waren echter een kort leven beschoren en werden tijdens de Tweede Wereldoorlog reeds geslecht.
(Zie afbeelding 11.)

4.3 Dijken

Binnen de gemeentegrenzen zijn door het geringe hoogteverschil de nog aanwezige restanten van de middeleeuwse dijken niet erg opvallend. In het noorden is de Zanddijk nog herkenbaar, hierover loopt nu een verharde weg. De Zanddijk is de oudste bekende dijk (IIde eeuw) en loopt in tegenstelling tot de meeste oude dijken niet evenwijdig aan de strandwallen en duinen, maar vormt met zijn oost-west ligging een watervrije verbinding tussen de strandwallen van Bakkum en Limmen. De dijk vormt nu in feite de scheiding tussen de Vennewaterspolder en de Groot-Limmerpolder. De zuidgrens van de gemeente wordt ten oosten van de Beverwijkerstraatweg gevormd door de Maer- of Korendijk. Deze vormt de scheiding tussen de Castricummerpolder en de Heemskerker Noordbroekpolder. Beide dijken hebben geen waterkerende functie meer.
(Zie afbeelding 11.)

4.4 Spoorwegen

In 1867 werd de lijn Haarlem-Alkmaar geopend met een tracé dat vanuit Uitgeest in noordwestelijke richting Castricum bereikte, daar een bocht landinwaarts maakte en in noordoostelijke richting naar Heiloo zijn weg vervolgde (tevens het huidige tracé). Op het punt waar de lijn landinwaarts boog werd het station Castricum gebouwd. In 1931 werd het traject geëlectrificeerd. De spoorlijn snijdt Castricum als het ware doormidden. Het westelijke deel wordt nu het dorp Bakkum genoemd, terwijl dit dorp oorspronkelijk ten noorden van de Zeeweg lag.
(Zie afbeelding 13.)

Buiten de spoorlijn liep tussen 1897 en 1923 door Castricum ook nog een stoomtram, welke de doorgaande route Haarlem-Alkmaar volgde (Beverwijkerstraatweg, Dorpsstraat, Alkmaarderstraatweg) en meerdere haltes binnen de gemeente Castricum kende. Hiervan resteert echter niets meer.
Ten behoeve van het kolentransport naar het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch was er een spoorlijn naar het complex aangelegd tijdens de bouw (1905-1909). In 1913 werd deze doorgetrokken tot het administratiegebouw en werd bij station Castricum een perron en een overpad gebouwd. Het bestuur van het Provinciaal Ziekenhuis nam vanaf 1914 de dienst met een paardetram zelf in handen voor bezoekers en personeel.
In 1920 werd de paardetram vervangen door een electrische tram die tot 1938 gefunctioneerd heeft. Van deze tramlijn resteert nog slechts een open strook in de beplanting op het terrein van het Provinciaal Ziekenhuis.

4.5 Militaire infrastructuur

De militaire infrastructuur binnen de gemeente Castricum beperkt zich tot de bebouwing welke door de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog als onderdeel van de Atlantikwall is aangelegd. Castricum was een van de vier 'Stützpunktgruppen' tussen IJmuiden en Den Helder. De grootste concentratie bunkers en geschutsstellingen was rondom de strandafgang bij Castricum aan Zee. Het gros van de verdedigingswerken in de Zeereep is opgeblazen of gesloopt en er rest niet veel meer dan brokstukken onder het zand verborgen. Slechts driehoekige beton-blokken, deel van de strandversperring, hebben – als wegwijzers in het duingebied – een nieuwe locatie en functie gekregen. In het zuidelijke

deel van het duingebied bevond zich nog een concentratie van bunkers waarvan een deel nog onder de grond aanwezig is.
Naast de objecten in de Zeereep bevonden zich daarachter een drietal radarstations waarvan 'Der grosze Elefant' op het Uitzichtsduin het belangrijkste was (nu verdwenen).
Landinwaarts bevonden zich in het duingebied nog een aantal zogenaamde 'weerstandsnesten'.
Buiten het duingebied waren nog twee bunkercomplexen, waarvan er een nog deels zichtbaar is (Oosterbuurt).
De meest tastbare herinnering aan de Atlantikwall is de betonnen tankmuur, waarvan nog een deel resteert op de Zanderij. Aan de Bleumerweg in Bakkum is een deel van de op de tankmuur aansluitende tankval of -gracht bewaard gebleven, een ca. 8 meter brede V-vormige watergang. De tankmuur en tankgracht, aangevuld met draketand-versperringen in het zuidelijke deel van de gemeente vormden een ononderbroken zigzaggende noord-zuid lijn op de binnenduinrand.
Vermeld dient nog te worden dat het gehele duingebied, inclusief de Zanderij tot 'Sperrgebiet' verklaard was en dat hiertoe op last van de Duitsers honderden huizen gesloopt zijn.
(Zie afbeelding 11.)

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Castricum bestaat hedentendage uit de dorpen Castricum en Bakkum, waarbij het dorp Bakkum op te splitsen is in Bakkum en Bakkum-Noord. Daarnaast staan op de topografische kaart van 1983 nog vermeld de buurten Schulpstet en Noord-Bakkum alsmede Castricum aan Zee.
Wanneer men dit vergelijkt met de oudere kaartbeelden (1858, 1867, 1915, 1943 en 1951) hebben er nogal wat naamswijzigingen plaatsgevonden. In 1867 was er naast het dorp Castricum (voorheen Kerkbuurt) sprake van de volgende buurten Heemstee, Oosterbuurt, Noordend, Kleibroek, Duinzijde en Schulpstet. Ten noorden van de Schulpvaart lag toen aan de Heereweg het dorp Bakkum.
In 1915 verschijnt Noord-Bakkum in het noorden (bij de Hooge Weg), Bakkum heet nu Zuid-Bakkum en Kleibroek en Duinzijde zijn samengevoegd tot Duinderbuurt, terwijl Heemstee van de kaart verdwenen is. In 1943 is er sprake van een nieuwe buurt, namelijk Duin en Bosch, tevens hebben kleine naamswijzigingen in de buurtnamen plaatsgevonden. De kaart van 1983 geeft de buurten Noord-Einde, Schulpstet en Oosterbuurt als namen van wijken, Duin(der)buurt is geheel verdwenen. Het op de kaart als Bakkum aangegeven dorp heet nu (1990) – althans volgens de borden – Bakkum-Noord.
(Zie afbeeldingen 2 t/m 7, 9, 15, 19 en 20.)

De gemeente Castricum heeft gedurende de MIP-periode een aantal ontwikkelingen doorgemaakt. Het oorspronkelijk agrarische karakter van de gemeente veranderde sterk wat mede aan de hand van de bevolkingsgegevens (zie tabel) zichtbaar is.
Na de geleidelijke groei die het inwoneraantal van het tot die tijd agrarische Castricum in de tweede helft van de 19de eeuw doormaakte valt een relatief grote groei in de jaren 1909-1910 te constateren. Dit is een direct gevolg van de vestiging van het Provinciaal Ziekenhuis in de gemeente, met een grote hoeveelheid verplegend personeel dat binnen de gemeente komt wonen. Een relatief groot percentage van de bevolking is dan werkzaam in de dienstensector. Daarna zet de groei onverminderd door en ligt de bevolkingsaanwas veel hoger dan het landelijke gemiddelde.

Castricum wordt in deze tijd tevens ontdekt als woongemeente: renteniers en gepensioneerden maken gebruik van het aantrekkelijke leefklimaat (natuurschoon en goede verbindingen met de steden).

In de jaren 1930-1940 gebeurt hetzelfde maar nu op veel grotere schaal. Het is de nieuwe middenstand uit de dienstensector die werkzaam is in met name Amsterdam en de Zaanstreek die van Castricum een echt forensendorp maakt.
Tevens heeft de electrificatie van de spoorlijn Haarlem-Alkmaar (1931) en de hogere frequentie van de treinverbindingen een extra stimulans voor Castricum betekend.
Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog daalt het aantal inwoners plotseling zeer sterk door de gedwongen afbraak van vele huizen en de evacuatie van vele inwoners (van 8964 in 1942 naar 3009 in 1944).
Na de oorlog herstelde het inwonertal zich spoedig en maakte Castricum een explosieve groei door. In 1970 bedroeg het inwoner-tal bijna 20.000.

Vervolgens trad een kentering op in de groei en op dit moment (1989) telt de gemeente een aantal inwoners dat tien jaar geleden ook al was bereikt.

5.2 Het dorp Castricum

De oudste bewoningssporen gaan terug naar het begin van onze jaartelling, maar door een zeedoorbraak in de 3de eeuw zijn deze grotendeels overspoeld. Hierna ontstond pas weer bebouwing na het sluiten van het zeegat door de Jonge Duinen. Een klein dorpje groeide aan de voet van de duinen bij de overgang naar het vlakke land erachter. De oorspronkelijke kern van Castricum ligt rond de 13de eeuwse Hervormde Pancratiuskerk. Rond de kerk vormde zich enige verspreide bebouwing, welke uitgroeide tot een komvormig geheel, aan één zijde recht afgesloten door bebouwing aan de Dorpsstraat.
De groei die Castricum gedurende de volgende eeuwen doormaakte was zeer beperkt, de bebouwing buiten de Kerkbuurt bleef beperkt tot verspreide agrarische bedrijven. Dit was ook de situatie nog in het derde kwart van de 19de eeuw. De Dorpsstraat vormde de doorgaande verbinding tussen Haarlem en Alkmaar en langs deze weg ontstond in het laatste kwart van de vorige eeuw lintbebouwing. Voorts werden tot 1910 bij de kom enige nieuwe straten bebouwd (o.a. Burg. Mooijstraat). De verspreide bebouwing kende een geringe verdichting (Breedeweg).

Door de komst van het Provinciaal Ziekenhuis (1905-1909) ontstond geheel nieuwe bebouwing ten noordwesten van het gebied dat als Duinderbuurt werd aangeduid en vond er een sterke verdichting van de lintbebouwing op weg naar Bakkum plaats (Bakkummerstraat). De lintbebouwing langs de doorgaande route Haarlem-Alkmaar breidde zich vanaf 1910 snel uit (Beverwijkerstraatweg, Alkmaarderstraatweg) en binnen de dorpskern vond een verdere verdichting plaats. Tevens werd de weg langs de spoorbaan (Mient) bebouwd.

Zoals reeds eerder vermeld werd in de jaren 1930-1940 Castricum als woongemeente (her)ontdekt. Om de toevloed van mensen aan te kunnen werden in 1932 en 1935 uitbreidingsplannen opgesteld.
Deze plannen van de stedebouwkundige Ir. J.M. de Casseres voorzagen in blokbebouwing van het gebied ten westen van de Beverwijker-straatweg, van het gebied tussen de spoorlijn en de Dorpsstraat en het gebied ten zuidoosten van de Hervormde Kerk.
Door de Tweede Wereldoorlog werden deze plannen slechts ten dele in de MIP-periode voltooid en de naar deze plannen ten westen van de Beverwijkerstraatweg uitgevoerde bebouwing zelfs weer gesloopt.
Met name het plan voor de bebouwing richting spoorlijn getuigt duidelijk van De Casseres' aversie tegen lintbebouwing, hetgeen hij als volgt omschrijft: '...het verhindert het uitzicht op de natuur, maar weet daar tegenover geen dorpsbeeld met kwaliteiten te geven...'.
Tevens werd binnen dit gebied een nieuw dorpscentrum gepland met een open driehoekige Brink. De Brink is er, na de MIP-periode, gekomen, maar het is niet het door de Casseres bedoelde centrum van Castricum geworden.
Van de geplande bouw zijn tijdens de MIP-periode de volgende straten voltooid met blokmatige bebouwing (twee of meer onder één kap en huizenrijen): tussen Dorpsstraat en spoorbaan: Geelvinckstraat (tot Dr. Leenaersstraat), Braakenburgstraat, Pernéstraat, Prins Bernhardstraat, Koningin Julianastraat, Torenstraat (oostzijde) en Koningin Wilhelminalaan (westelijke deel); achter Hervormde Kerk: Mr. Ludwigstraat, Nuhout v.d. Veenstraat en Schoutenbosch

(noordelijke deel); de bebouwing ten westen van de Beverwijkerstraatweg is op last van de Duitse bezetter gesloopt en heeft nu plaats gemaakt voor een sportcomplex.
Na 1945 werd het plan van de Casseres voltooid, waarmee het blokmatig opvullen van de driehoek Dorpsstraat, spoorbaan/Mient, Ruiterweg/Prinses Beatrixstraat een feit was.

Vervolgens werden vanaf het jaar 1960 grote nieuwbouwwijken aan de noord- en oostzijde van het dorp Castricum gebouwd. Ten zuiden van de spoorlijn verscheen een bedrijvenpark.
Ook het gebied wat tegenwoordig Bakkum heet (voorheen Duinderbuurt) kende een enorme verdichting en uitbreiding na 1945 (tussen de Bakkummerstraat en de spoorlijn en ten zuiden van de Provinciale Weg).

5.3 Bakkum

Al in 862 werd melding gemaakt van de ambachtsheerlijkheid Bakkum (Bachum). De heerlijkheid bleef tot ca. 1600 onder het graafschap Egmond vallen en was aldus op het noorden georiënteerd. Daarna bestond de 'Vrije Heerlijkheid Noordt ende Zuidt Baccum' tot 1749 als zelfstandige juridische eenheid. In dat jaar kocht Mr. Nicolaas Geelvinck, Heer van Castricum, de heerlijke rechten van Bakkum voor 4000 gulden. Op 21 oktober 1811 werd Bakkum bij Keizerlijk Decreet bij Castricum gevoegd.
Het Bakkum zoals bovengenoemd besloeg een geringere oppervlakte dan het huidige Bakkum. Alleen het gebied ten noorden van de lijn waar nu de Zeeweg en de Provinciale Weg lopen behoorde tot de heerlijkheid Bakkum.
Oorspronkelijk bestond de bebouwing slechts uit verspreide bebouwing met een agrarisch karakter.
Een concentratie van bebouwing ontwikkelde zich in de tweede helft van de 19de eeuw langs het zuidelijke deel van de in die tijd bestrate Heereweg, met de Achterlaan en Bleumerweg als zijstraten.
In de 20ste eeuw was er sprak van verdichting van de lintbebouwing langs de Heereweg. Dit was in feite het bovengenoemde 'Zuidt Baccum'. 'Noordt Baccum' lag in het noordelijke deel van de gemeente, een aantal agrarische bedrijven rond de Zanddijk, op de overgang van de duinen naar de Vennewaterspolder.
Het agrarische karakter van Bakkum is nog altijd gehandhaafd in het huidige Bakkum-Noord.
Uitgaande van de huidige naamgeving ligt Bakkum nu ten zuiden van de Zeeweg en Bakkum-Noord ten noorden daarvan. De kern van Bakkum ligt in het zuidelijke deel, de Bakkummerstraat. Dit deel heeft in feite altijd bij Castricum behoord (Duinderbuurt) en voor de ontwikkeling aldaar zie 5.2.

5.4 Overige gebieden

De in het verleden als buurten te boek staande bebouwing van Noord-Einde en Oosterbuurt kende een verspreide agrarische bebouwing, waarbij aangetekend dient te worden dat Oosterbuurt als zodanig nog herkenbaar is, maar dat Noord-Einde plaats heeft moeten maken voor nieuwbouwwijken van het dorp Castricum.
Schulpstet kende eveneens agrarische bebouwing en bezat daarnaast een klein-industriële functie: transport van schelpen naar Akersloot via de Schulpvaart en later kalkovens. Nu vormt Schulpstet de uiterste noordelijke begrenzing van de bebouwde kom van het dorp Castricum.

Tot slot nog Castricum aan Zee, oorspronkelijk slechts de strandafgang voor de schelpenvissers, kreeg dit punt vanaf ca. 1920 een recreatieve functie, doch het kende lang niet zo'n ontwikkeling als Bergen aan Zee of Zandvoort, slechts een strandpaviljoen en parkeerplaatsen werden aangelegd. Ook nu bestaat Castricum aan Zee uit één permanent (nieuw) paviljoen en parkeergelegenheid.

6. Bebouwingskarakteristiek

De meest typerende vorm van agrarische bebouwing is de stolpboerderij, welke in verschillende variaties terug te vinden is in met name het buitengebied. Door de grote uitbreidingen die Castricum ondergaan heeft zijn voorbeelden van agrarische bedrijven ook binnen de huidige bebouwde kom van het dorp Castricum terug te vinden.
Samenhangend met de opkomst van de bollenteelt vanuit het zuiden zijn binnen de gemeente een aantal bollenschuren gebouwd, twee bouwlagen onder gedrukt zadeldak.

Belangrijke bebouwing vond plaats op het terrein van het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch. Deze bebouwing met invloeden van vakwerkstijl is gebaseerd op Duitse inrichtingen voor psychiatrische patiënten. Er was sprake van drie rijen paviljoens, de westelijke rij voor vrouwelijke patiënten, de middenrij voor de dienstverlening en de oostelijke rij voor mannelijke patiënten.
Hoe belangrijk de komst van het Provinciaal Ziekenhuis voor het gebied is geweest mag ook wel blijken uit de grote bouwactiviteit die daarmee samenhing. Zo werden langs de van Oldenbarneveldtweg grote villa's voor de directeur en artsen neergezet, en voor het overige personeel werden in de periode 1910-1920 door woningbouwverenigingen – opgericht door datzelfde personeel – woningen gebouwd (langs de Zeeweg, Bakkummerstraat, Dr. Jacobilaan).

De Bakkummerstraat kreeg steeds meer het aanzien van een gecombineerde winkel- en woonstraat met een centrumfunctie voor het gebied ten noordwesten van de spoorlijn.
De jaren 1930-1940 waren voor Castricum de jaren van de grote ontwikkeling tot forensendorp waarbij grote middenstandswoningen van één en twee bouwlagen met schild- of zadeldak verrijzen op een nieuw stratenpatroon. De blokmatige bebouwing is grotendeels een voorbeeld van meer onder één kap bebouwing met voortuinen en groen-voorzieningen.

Als bijzondere bebouwing dienen nog vermeld te worden de jeugdherberg, de eerste in Nederland als zodanig gebouwd, en het ernaast gelegen medisch kinderhuis St. Antonius, beide aan de Heereweg. Eveneens buiten de gebruikelijke woonarchitectuur valt het pompstation van de waterleiding in de duinen, opvallend om zijn rijke baksteendecoratie.
(Zie afbeeldingen 15 en 18 t/m 20.)

7. Stedebouwkundige typologie

De stedebouwkundige typologie is voorzover mogelijk toegepast op dat deel van de gemeente waar veel bouwactiviteit is geweest tijdens de MIP-periode, het buitengebied is om deze reden buiten beschouwing gelaten.
De terminologie is gebaseerd op de publicatie: *Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940)*, Zeist 1987, pag. 72 e.v. Voor een nadere toelichting zie de legende bij afb. 15.
(Zie afbeeldingen 14, 15.)

Binnen de gemeente Castricum betreft het ontwikkelingen die onder de categorie niet-stedelijk vallen.
Het meest opvallend zijn de lineaire ontwikkelingen die hier niet alleen bij uitbreiding maar ook bij opvallende verdichting zijn aangegeven. Het betreft zeer gevariëerde bebouwing uiteenlopend van eenvoudige woningwetwoningen (één bouwlaag, zadeldak, noklijn parallel aan straat, meer onder één kap) tot grote villa's in landelijke stijl (één of twee bouwlagen op onregelmatig grondplan onder samengestelde rieten kap). Deze ontwikkelingen zijn waar te nemen langs o.a. de Beverwijkerstraatweg, de Oude Haarlemmerweg, de Dorpsstraat, de Bakkummerstraat en de Heereweg. De nadruk ligt op de woonfunctie.

Een tweede categorie vormen de uitbreidingsplannen uit de jaren 1930-1940, ontworpen door de stedebouwkundige De Casseres. Op afb. 28 zijn slechts die delen aangegeven welke nog voor 1940 zijn uitgevoerd. Het betreft complexmatige bebouwing binnen de driehoek Mient, Ruiterweg, Dorpsstraat en een drietal straten achter de Hervormde Kerk. Er is sprake van particulier groen in de vorm van voortuinen en openbaar groen in de vorm van een plantsoen en straatbomen. Er komen verschillende bouwtypes voor: één of twee bouwlagen, twee of meer onder één kap, zadel- en schilddaken met noklijn parallel aan de straat, al dan niet met topgevels haaks daarop. Sommige hoekpanden zijn geaccentueerd en spiegelbeeldig weergegeven aan de overzijde van de straat. Deze elementen komen in verschillende variaties terug. Aan de Koningin Wilhelminalaan is een plantsoen aangelegd. Deze bebouwing valt onder de categorie niet-stedelijk algemeen, alhoewel er elementen van tuinwijkachtige ontwikkelingen in te herkennen zijn. Het algehele beeld geeft echter geen aanleiding deze wijken c.q. straten in de categorie tuinwijkachtige ontwikkelingen in te delen.

Het als zodanig aangegeven villagebied bestaat in feite uit een aantal villa's aan de van Oldenbarneveldtweg die een eenheid qua stijl ten toon spreiden. Het betreft de bestuurs- en dokters-woningen voor de top van het Provinciaal Ziekenhuis dat ten westen ervan ligt. Er is hier sprake van een deels planmatige ontwikkeling (bouwjaar 1905-1908), immers uitgevoerd op een bestaand stratenplan.
De villa's hebben twee bouwlagen, op een onregelmatig grondplan onder een samengestelde kap, vrijstaand in ruime tuinen.

Als industriegebied/waterwingebied is het pompstation Castricum van de waterleiding gearceerd, vanwege zijn specifieke functie.
In de categorie andere gebieden is een onderscheid gemaakt tussen de recreatieve en de medisch-sociale sector.

Tot de gebieden met een recreatieve functie worden gerekend het kampeerterrein Bakkum, waar van de bebouwing slechts de voormalige beheerderswoning en het oorspronkelijke wegenpatroon resteren en voorts de jeugdherberg aan de Heereweg.
Wat betreft de gebieden met een medisch-verzorgende functie is ten eerste het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch met personeelswoningen en paviljoens opgenomen, gelegen in bebost duingebied met nog duidelijk herkenbaar reliëf. Hier is sprake van de planmatige opbouw van een complex (welke nu echter is aangetast) waarbij rekening diende worden gehouden met de natuurlijke gesteldheid van het terrein en de specifieke eisen van de functie van de verpleeginrichting (o.a. houding van medische wetenschap en maatschappij tegenover psychiatrische patiënten). Zowel binnen de paviljoens als binnen de personeelswoningen is er duidelijk sprake van een eenheid qua stijl en bouwtypen (zie verder 8.).
Ook het medisch kinderhuis aan de Heereweg met zijn groene omgeving is op afb. 15 aangegeven.
Tot slot dient nog gezegd te woren dat in feite het gehele beboste duingebied, hoewel niet als zodanig ingetekend, in aanmerking komt voor een typologie als groen gebied aangezien het grootste deel van de bebossing tijdens de MIP-periode heeft plaatsgevonden (als werkverschaffingsproject tijdens de crisisjaren).

8. Gebied met bijzondere waarden

Als gebied met bijzonder waarden is het terrein van het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch inclusief de voorheen tot het complex behorende personeelswoningen bestempeld. Bij het gebied zijn ook de villa's langs de van Oldenbarneveldtweg betrokken alsmede een aantal woningen gebouwd door de woningbouwvereniging 'Goed Wonen'. Deze woningbouwvereniging werd opgericht in 1912 door en voor personeel van het Provinciaal Ziekenhuis. De bedoelde woningen staan aan de Zeeweg en de Dr. Jacobilaan.
Op het terrein van het Provinciaal Ziekenhuis zijn nog te vinden een hoofdgebouw met erachter een centrale keuken, verschillende paviljoens, personeelswoningen, een electriciteitscentrale, watertoren, mortuarium, opzichterswoningen, kapel en badhuis, alle daterend uit de beginjaren van het Provinciaal Ziekenhuis (1905-1915). Ook de latere bebouwing uit de MIP-periode – o.a. een paviljoen uit 1934-35 – is opgenomen.
De komst van het Provinciaal Ziekenhuis – een uitbreiding van het Provinciaal Ziekenhuis te Santpoort – is voor Castricum op sociaal-economisch gebied van groot belang geweest. Ook de sociaal-historische waarde van een nog redelijk gaaf 'krankzinnigengesticht' (zoals op de oude topografische kaarten staat vermeld) is groot. De architectuur-historische waarde ligt in de eenheid qua stijl die de vele verschillende gebouwen tentoonspreiden (invloeden van vakwerkstijl) en bovendien in de speciale functie die zij bezitten of bezeten hebben.

Verantwoording inventarisatie

Bij de inventarisatie van de gemeente Castricum zijn bijzondere objecten uit de periode 1850-1940 zoals de R.K. kerk en pastorie, voormalig raadhuis, scholen, armenhuis, jeugdherberg en het kinderhuis opgenomen.
Bijzondere aandacht is geschonken aan het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch en de daarmee gepaard gaande bouwactiviteiten.
Wat betreft de voor de regio karakteristieke agrarische bedrijven (o.a. stolpboerderijen en bollenschuren) is een relatief ruime keuze gemaakt, waarbij met name op gaafheid van de hoofdvorm is gelet en in tweede instantie op de detaillering en de relatie met de omgeving.
De woonhuisarchitectuur is strenger geïnventariseerd en getracht is een overzicht te geven van de verschillende meervoudig in de gemeente voorkomende bouwtypen, waarbij gekeken werd naar elementen als dakvorm, noklijn, materiaal en grondplan.
Tevens zijn die panden opgenomen die een extra toegevoegde waarde bezaten vanwege hun beeldbepalende karakter of vanwege de architectonische betekenis, architectuur- en/of lokaal-historische waarde.
Bebouwing in de vorm van verdedigingswerken uit de periode 1940-1945, gebouwd op instigatie van de Duitsers als onderdeel van de Atlantikwall, is ook geïnventariseerd.

Geraadpleegde werken

Aa, A.J. van der, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden,* Gorinchem 1939-1951.

Baars, F., Het onderwijs in Castricum van 1850 tot 1940, *Oud-Castricum,* 11de jaarboekje Stichting Werkgroep Oud-Castricum, 1988, blz. 17-28.

Bakel, W. van en Jong, M. de, De verdedigingswerken in Castricum, *Oud-Castricum,* 8ste jaarboekje Stichting Werkgroep Oud-Castricum, 1985, blz. 25-31.

De bodem van Noord-Holland, uitgave van de Stichting voor bodemkartering, Wageningen 1974.

Burgh, W. v.d., *Castricum,* skriptie architektuurgeschiedenis, 1982.

Cock, J.K. de, *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de Middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag,* Groningen 1965.

Deelen, D. van, *Historie van Castricum en Bakkum,* Schoorl 1981.

Hermant, H., *Castricum,* tentamen-projekt 'de stad', blok stedebouw deel 1, TH Delft, Delft 1984.

Jelgersma, S. e.a., The coastal dunes of the western Netherlands; geology, vegetational history and archeology, *Mededelingen Rijks Geologische Dienst,* Nieuwe Serie No. 21, Haarlem 1970.

Kaan, N.A., De gemeente Castricum en haar raadhuizen, *Oud-Castricum,* 5de jaarboekje Stichting Werkgroep Oud-Castricum, 1982, blz. 3-15.

Kok, J., *Stoomtrams rond Alkmaar,* Schoorl 1981.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, regio E: Noord-Kennemerland, in opdracht van Provinciale Planologische Dienst Noord-Holland, Buro Maas, adviesburo voor landschapsarchitektuur en milieu-planning, Zeist 1986.

Oud-Castricum, jaarboekjes Stichting Werkgroep Oud-Castricum, nrs. I-II, 1978-1988, diverse artikelen voorzover niet vermeld.

Oude ansichten van Castricum, red. H. Jellema en A.F.J. Leysen, 1971.

Het Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch te Bakkum, gedenkschrift uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan, samengesteld door Dr. P. van Kleffens, Haarlem 1959.

Rapport inzake het instellen van een onderzoek naar de sloop of restauratie van de watertoren te Bakkum, Provinciale Waterstaat van Noord-Holland, Haarlem 1982.

Roo, H.C. de, *De bodemgesteldheid van Noord-Kennemerland,* 's-Gravenhage 1953.

Ruijter, Q. de, Over duinboerderijen en haar bewoners, *Oud-Castricum,* 4de jaarboekje Stichting Werkgroep Oud-Castricum, 1981, blz. 3-10.

Een toekomst voor Castricums verleden, uitgave van Stichting Werkgroep Oud-Castricum, 1975.

Vijfenzeventig jaar Goed Wonen, boekje t.g.v. 75-jarig bestaan woningbouwvereniging Goed Wonen, Castricum 1987.

Tabel

Per 31-12-1988 bedroeg het aantal inwoners van de gemeente Castricum 22.433.

Bevolkingsgegevens Castricum

Jaartal	inwoners
1851	1130
1860	1149
1870	1331
1880	1574
1890	1674
1900	1894
1905	2265
1910	3267
1915	3993
1920	4499
1925	5061
1930	5512
1935	6577
1940	8412

Bron:
Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie, Universiteit van Amsterdam.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; Provinciale Planologische Dienst Noord-Holland, 1988; intekening door auteur.
2. Gemeente Castricum 1858; militaire kaart, nr. 19, Alkmaar, verkend in 1858, gegraveerd topografisch bureau 1864.
3. Gemeente Castricum 1867; Kuyper, J., *Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1984.
4. Gemeente Castricum 1915; topografische kaart nr. 19 W, Alkmaar w., herzien tot 1895, gedeeltelijk herzien tot 1914, uitgave 1915.
5. Gemeente Castricum 1943; Amerikaanse stafkaart, A.M.S. M 831, sheet 344 Castricum, herzien tot 1942, gedeeltelijk herzien tot 1943, uitgave 1943.
6. Gemeente Castricum 1951; topografische kaart nr. 19 C, Castricum, verkend in 1939, gedeeltelijk herzien in 1946, uitgave 1951.
7. Gemeente Castricum 1983; topografische kaart nr. 19 C, Uitgeest, uitgave 1983.
8. MIP-deelgebieden; ingetekend op achtergrond nr. 7.
9. Bebouwingsuitbreiding gemeente Castricum na 1945; ingetekend op achtergrond nr. 7.
10. Bodemgesteldheid gemeente Castricum; tekening auteur, 1990.
11. Waterhuishouding en militaire infrastructuur gemeente Castricum; tekening auteur, 1990.
12. Plan Hoepbeekse afwatering; uit *Landschapsonderzoek Noord-Holland, regio E, Noord-Kennemerland* (zie lijst geraadpleegde werken).
13. Infrastructuur gemeente Castricum; tekening auteur, 1990.
14. Begrenzing stedebouwkundige typologie gemeente Castricum; ingetekend op achtergrond nr. 7.
15. Stedebouwkundige typologie gemeente Castricum; ingetekend op kaart Gemeente Werken Castricum, 1982.
16. Begrenzing gebied met bijzondere waarden gemeente Castricum; ingetekend op achtergrond nr. 7.
17. Gebied met bijzondere waarden gemeente Castricum; ingetekend op kaart Gemeente Werken Castricum, 1982.
18. Plattegrond Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch 1988, intekening door auteur.
19. Deel stadsplattegrond gemeente Castricum (Bakkum en Bakkum-Noord), 1987.
20. Deel stadsplattegrond gemeente Castricum (Castricum), 1987.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

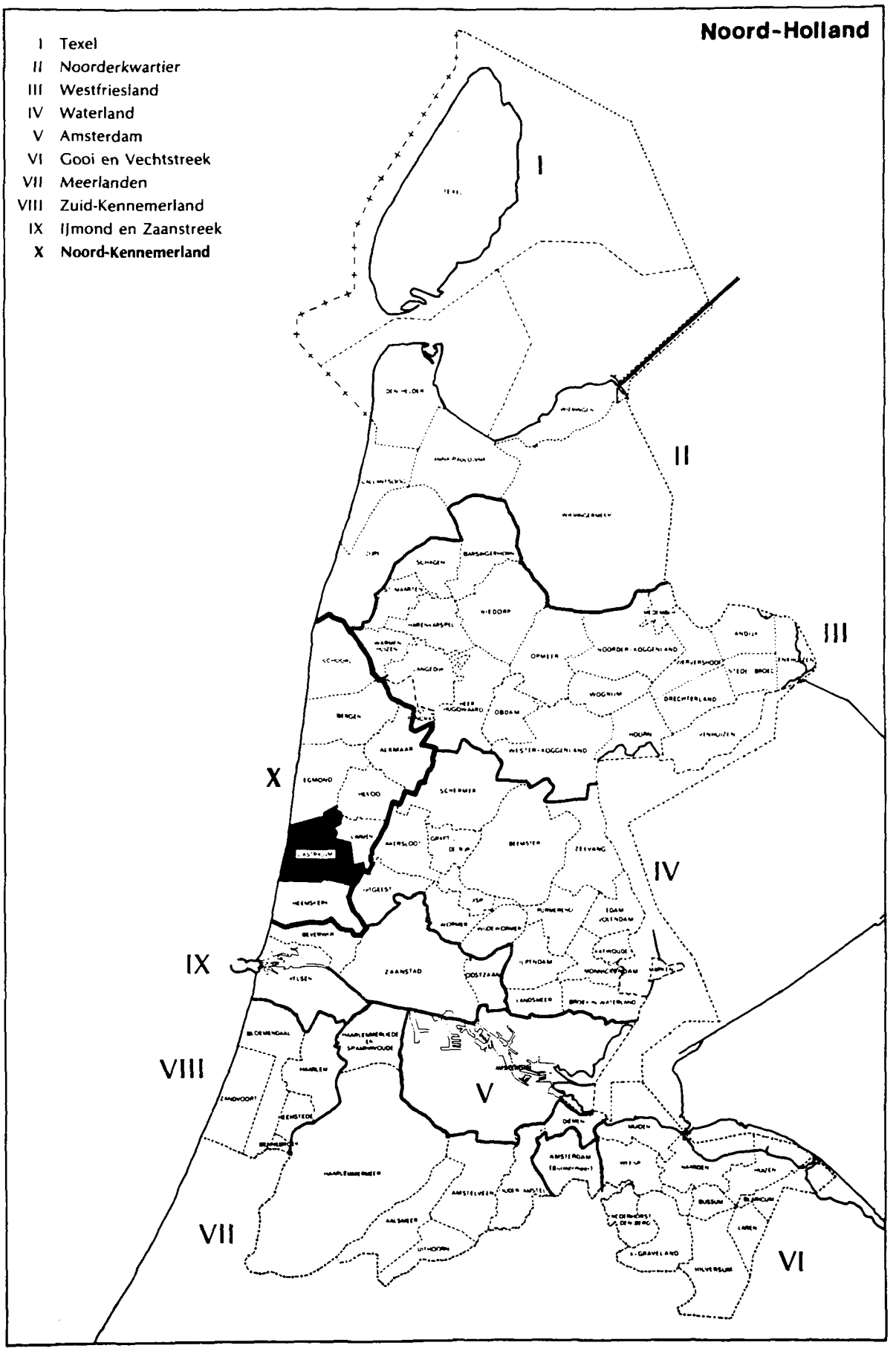

2. Gemeente Castricum 1858

Gemeente Castricum 1858

——— huidige gemeentegrens
..... gemeentegrens 1858

3. Gemeente Castricum 1867

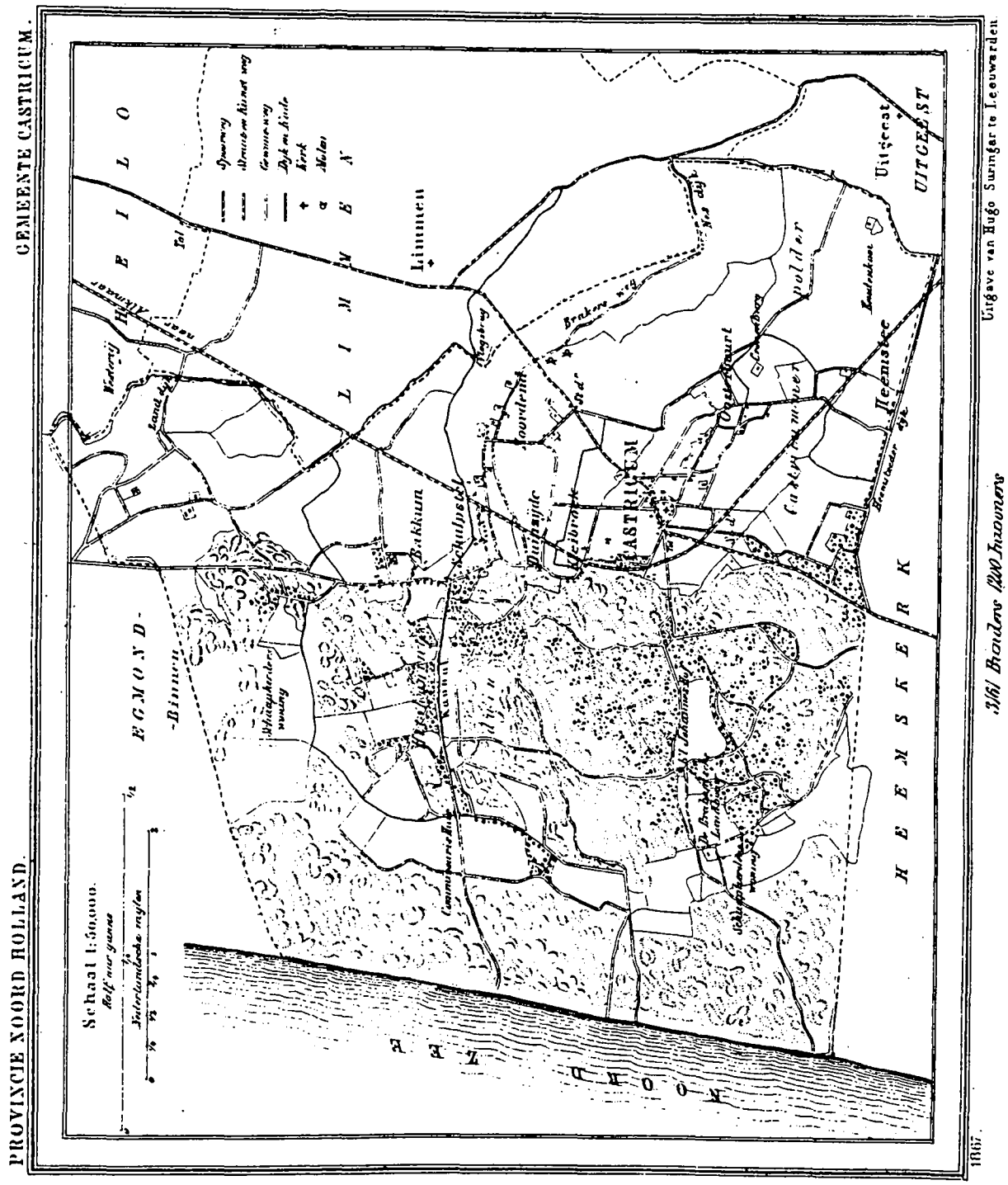

4. Gemeente Castricum 1915

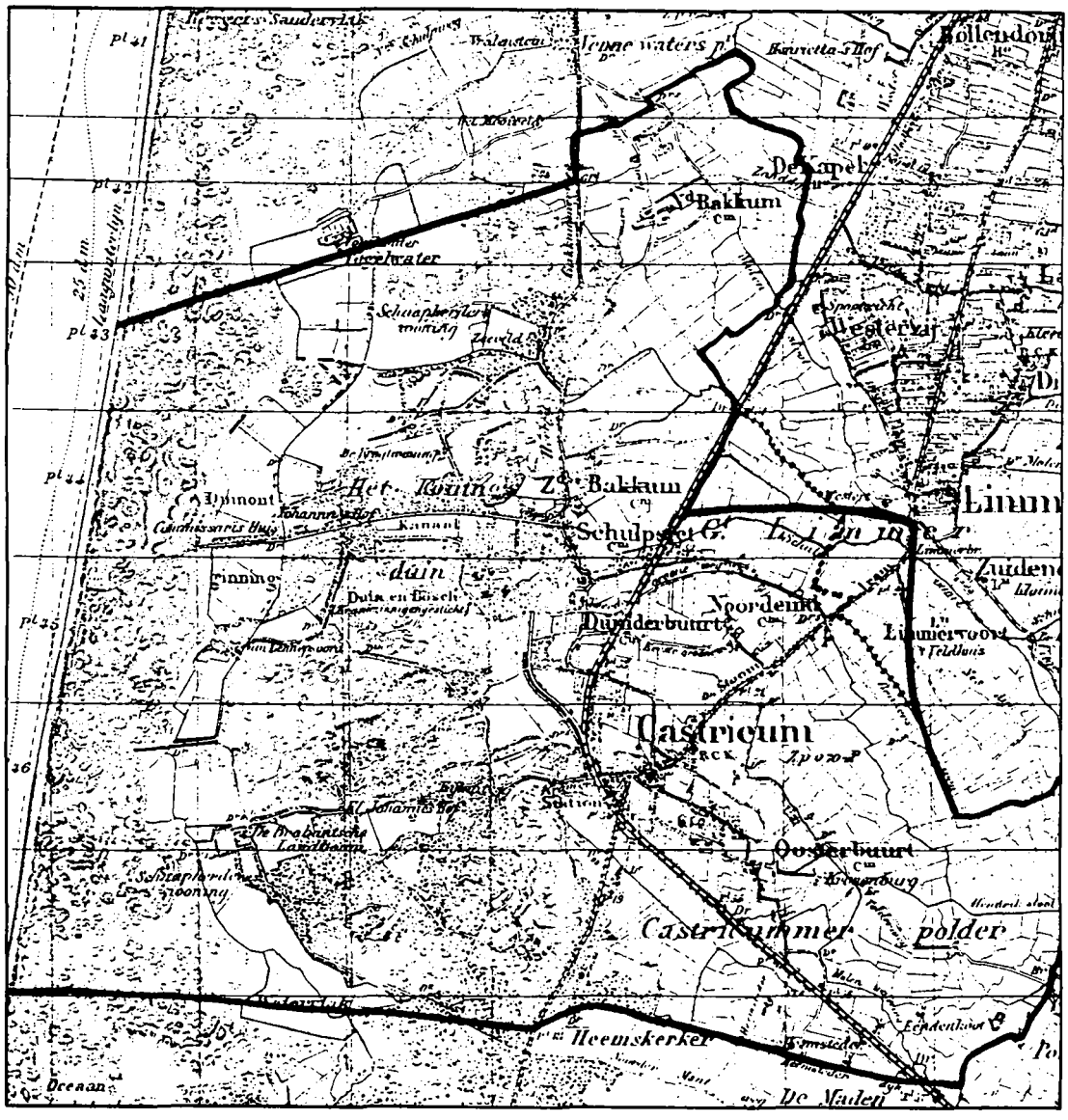

Gemeente Castricum 1915

huidige gemeentegrens
gemeentegrens 1915

5. Gemeente Castricum 1943

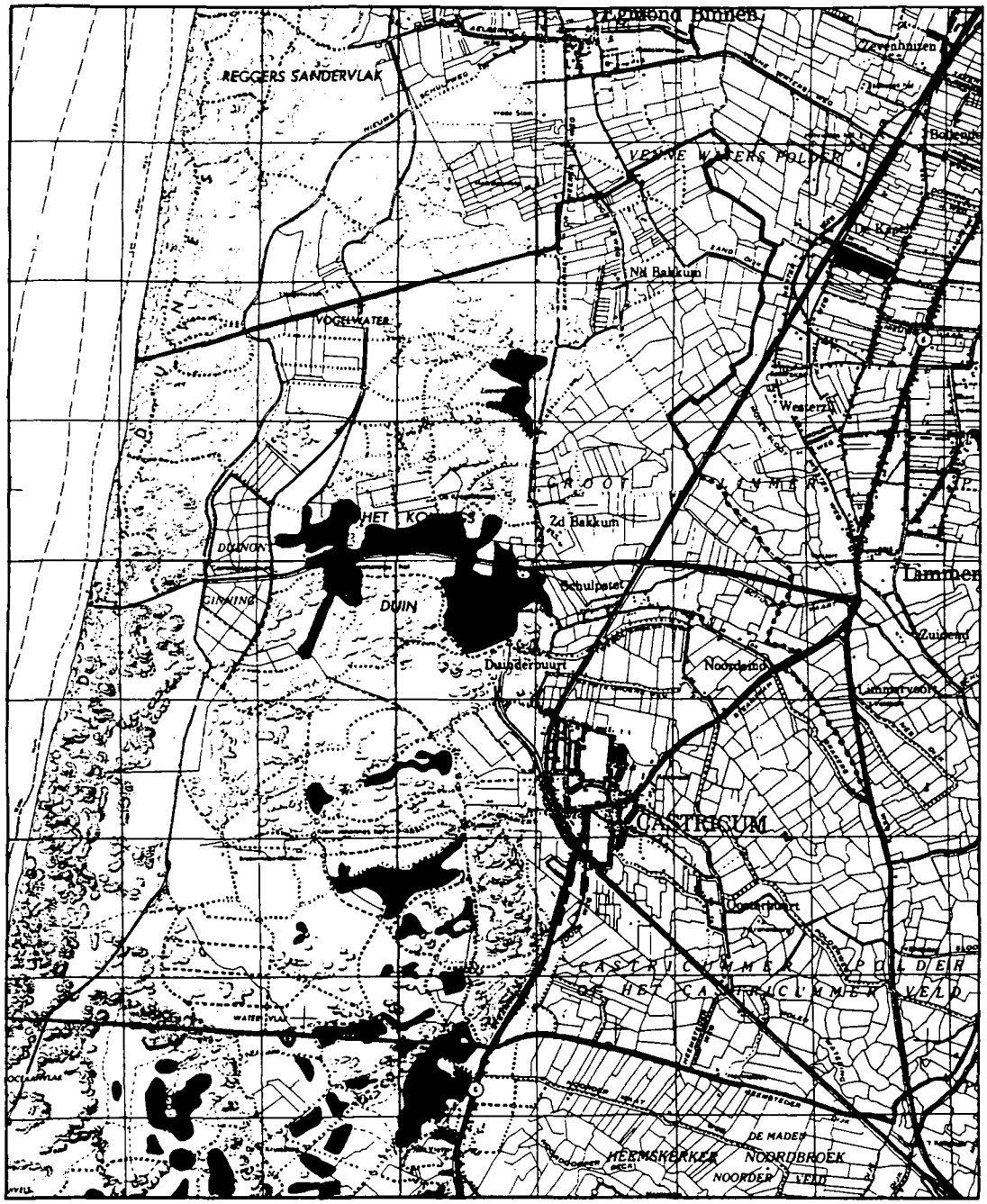

Gemeente Castricum 1943

——— huidige gemeentegrens
• • • • • gemeentegrens 1943

6. Gemeente Castricum 1951

Gemeente Castricum 1951

——— huidige gemeentegrens
····· gemeentegrens 1951

7. Gemeente Castricum 1983

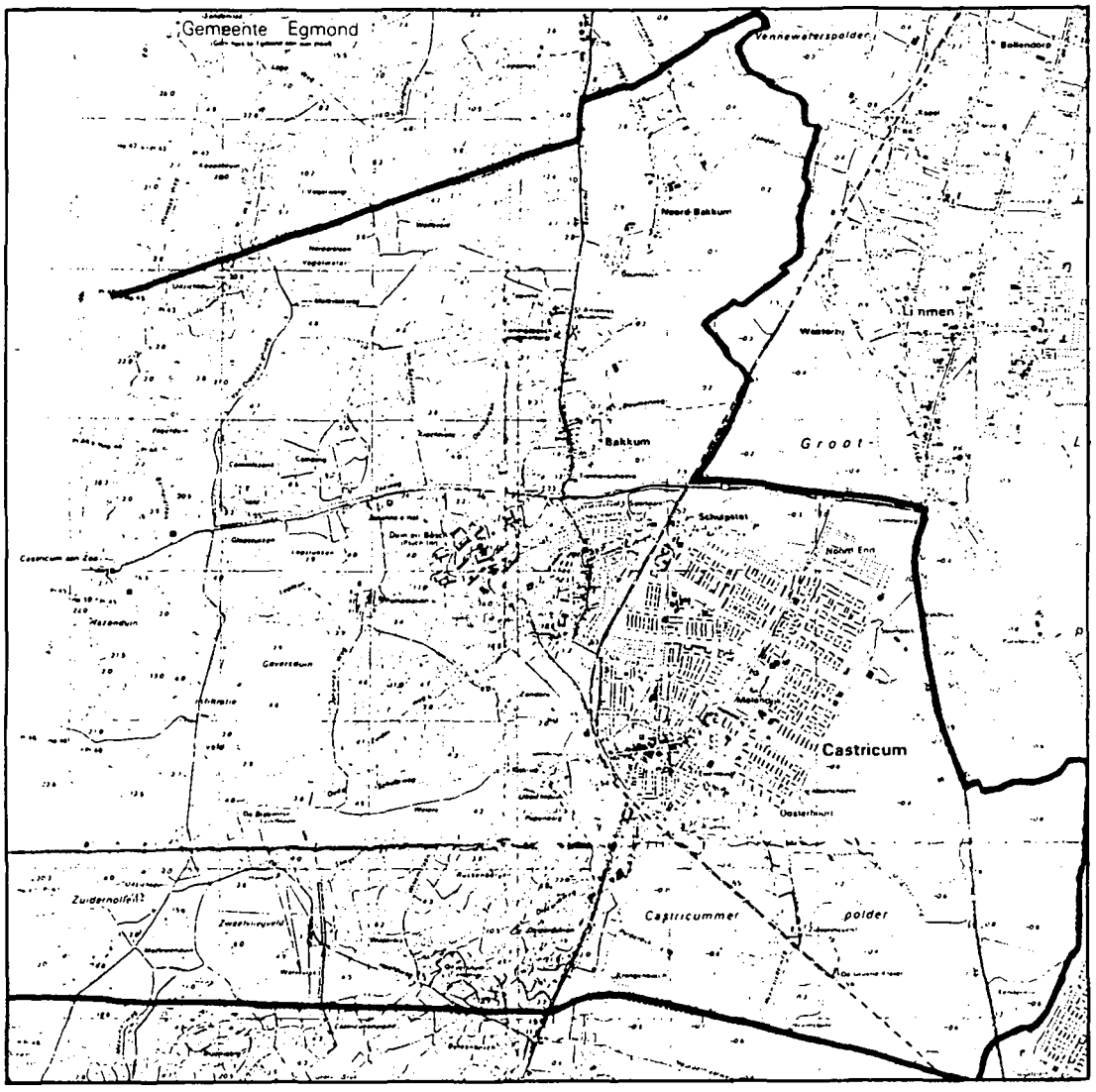

Gemeentegrens Castricum 1983

8. MIP-deelgebieden

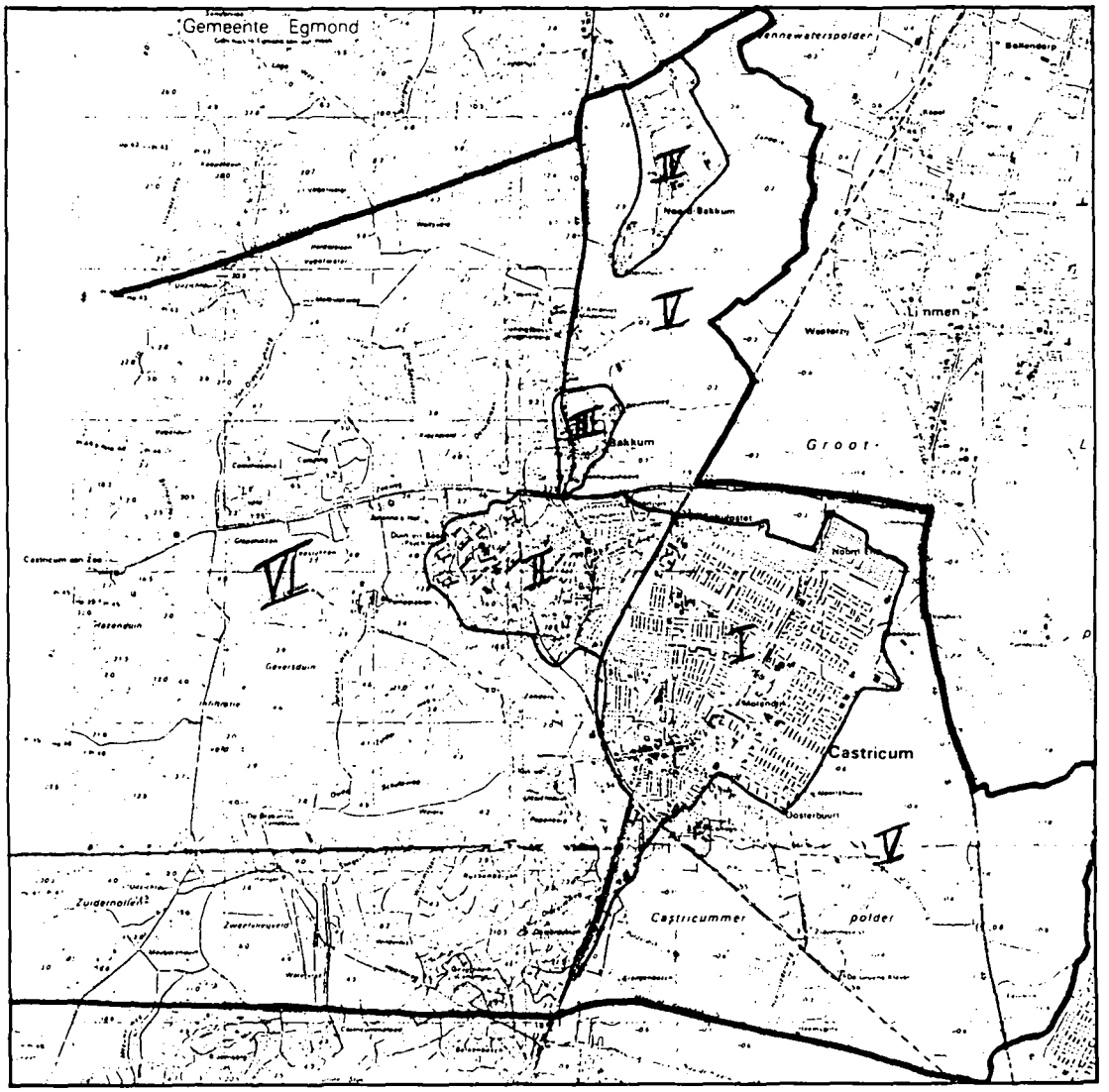

MIP-deelgebieden:
I = Castricum/Castricum
II = Castricum/Bakkum
III = Castricum/Bakkum-Noord
IV = Castricum/Noord-Bakkum
V = Castricum/Buitengebied
VI = Castricum/Duingebied

9. Bebouwingsuitbreiding gemeente Castricum na 1945

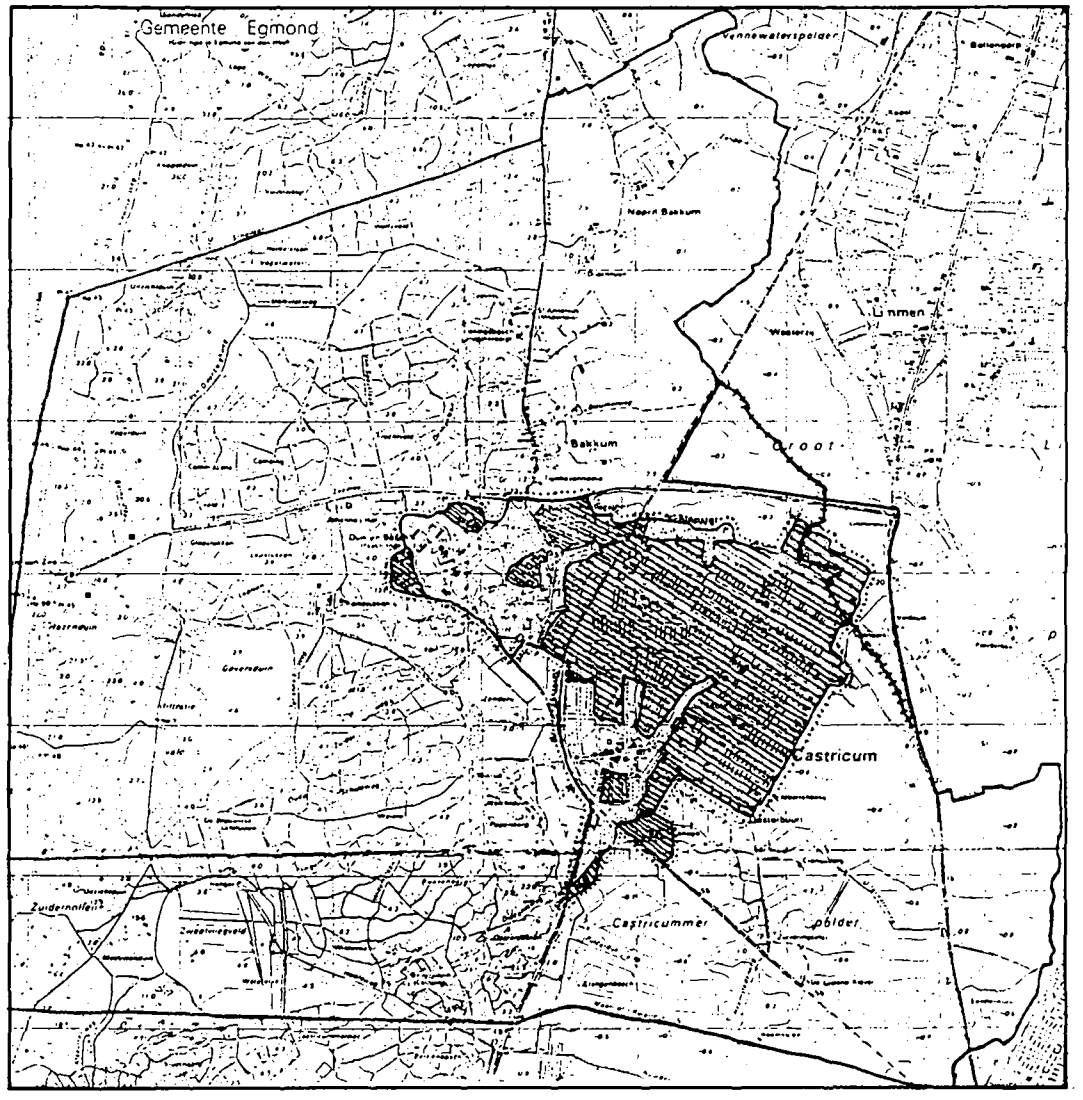

····· Bebouwde kom Castricum en Bakkum
Uitbreiding bebouwing na 1945
Gemeentegrens voor 1972
Gemeentegrens Castricum 1990

10. Bodemgesteldheid gemeente Castricum

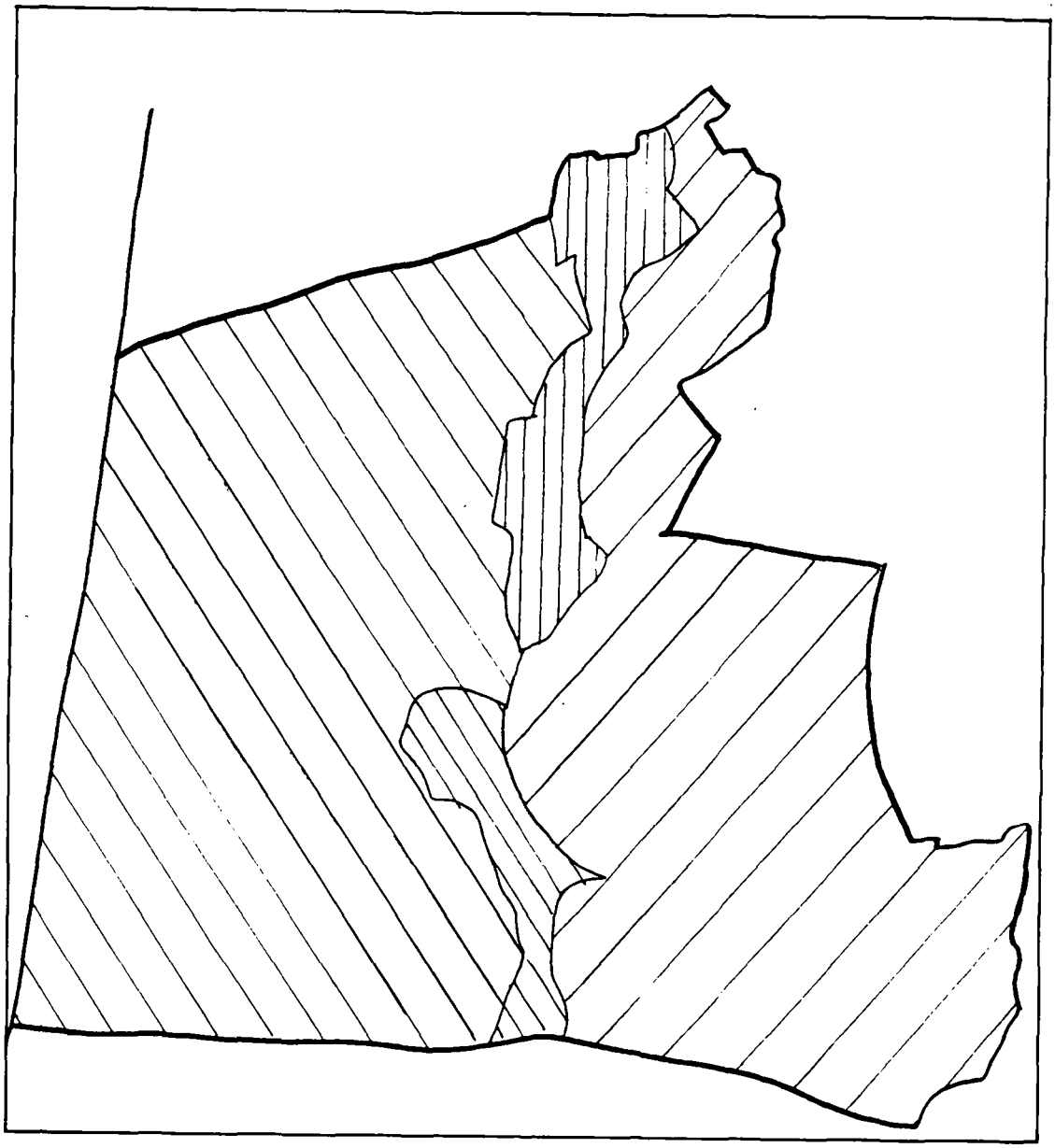

Bodemgesteldheid gemeente Castricum

- Jonge duinen (jong duinzand)
- Strandwal (oud duinzand overstoven door jong duinzand)
- Zanderijengebied
- Strandvlakten (maritieme afzettingen met veenpakketten, deels overstoven door zand - binnendeltagebied)

11. Waterhuishouding en militaire infrastructuur gemeente Castricum

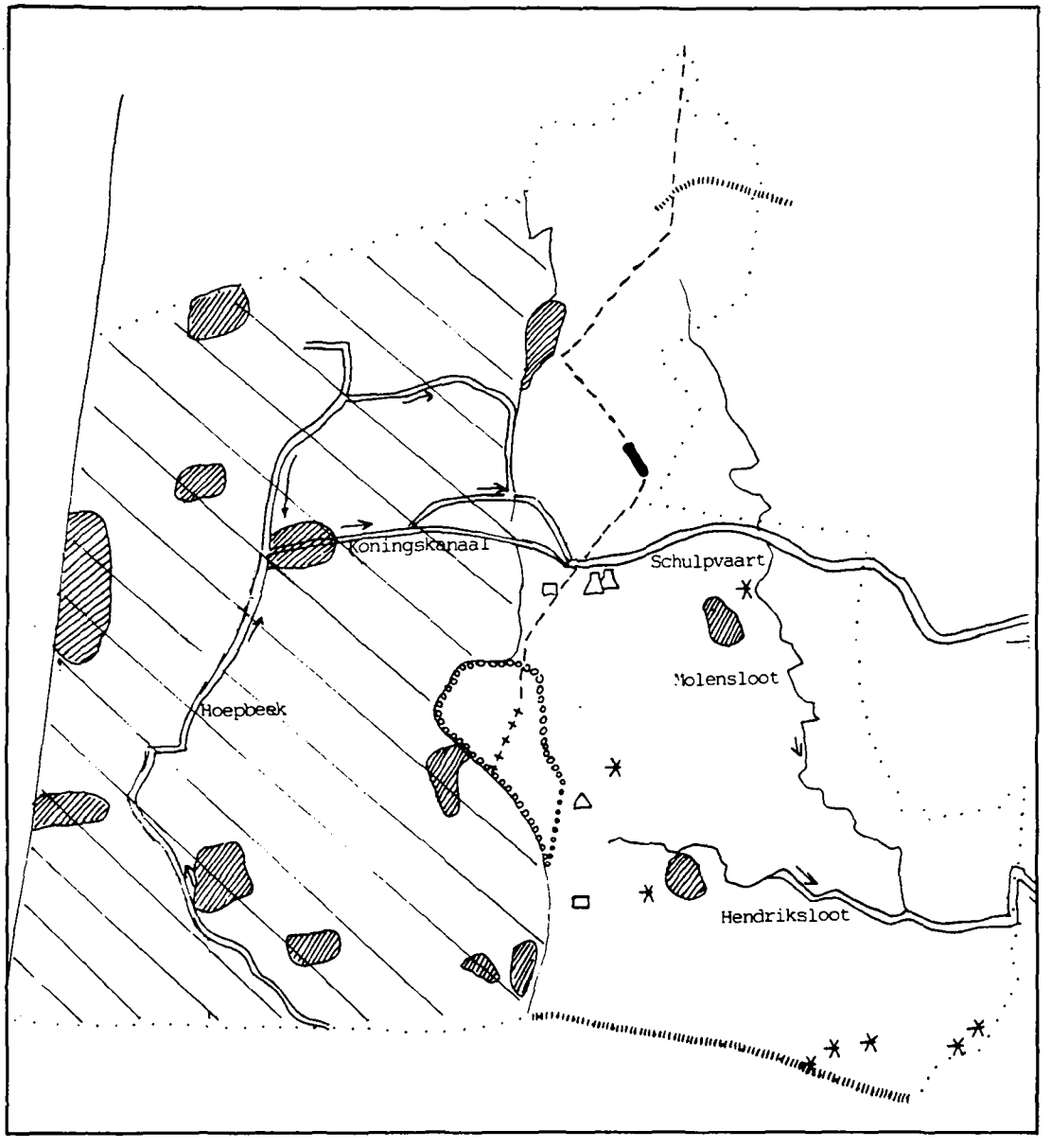

waterhuishouding en militaire infrastructuur gemeente Castricum

- gemeentegrens Castricum
- middeleeuwse dijken
- windmolen (nu verdwenen)
- stoomgemaal (nu verdwenen)
- electrisch gemaal (nu verdwenen)
- kalkovens
- duingebied
- tankwal
- tankgracht
- loop tankgracht (nu verdwenen)
- bunkercomplexen (deels verdwenen)
- 'Sperrgebiet' waar huizen gesloopt zijn

12. Plan Hoepbeekse afwatering

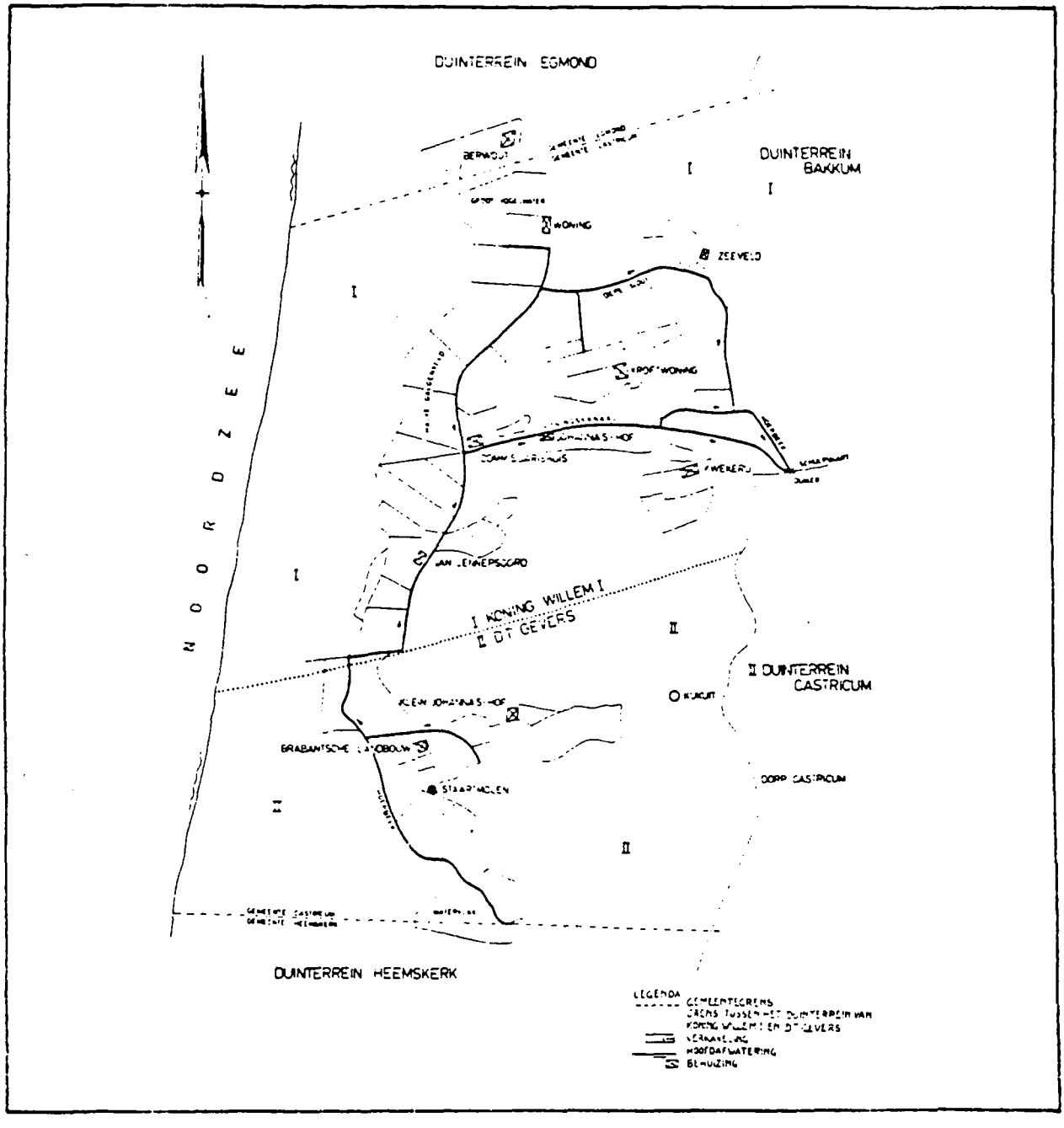

13. Infrastructuur gemeente Castricum

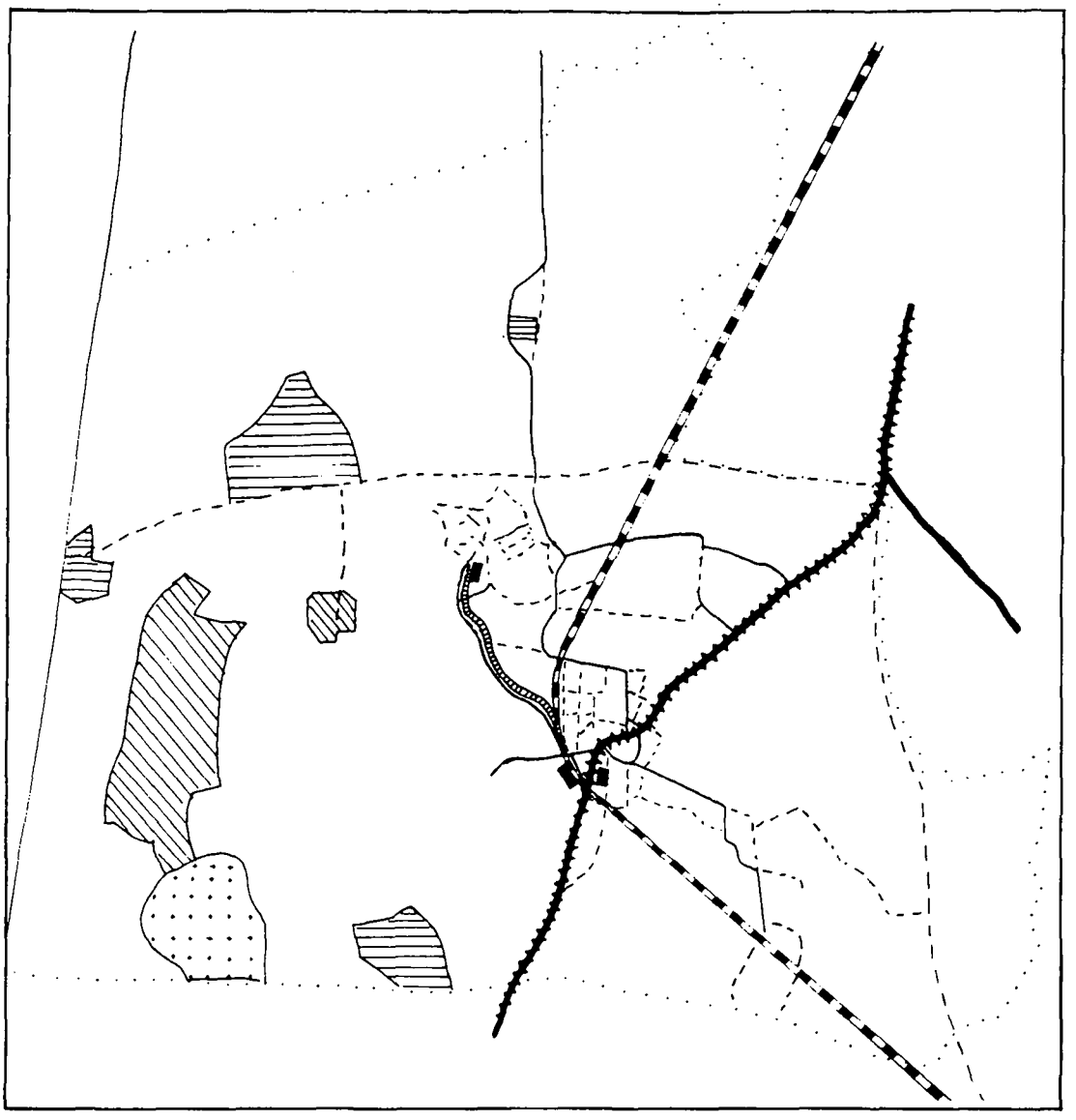

infrastructuur gemeente Castricum
gemeentegrens Castricum
spoorlijn Haarlem-Alkmaar (Uitgeest-Castricum-Heiloo)
stoomtram Haarlem-Alkmaar (Heemskerk-Castricum-Limmen)
paardetram c.q. electrische tram Duin en Bosch
station/halte
verharde wegen ca 1850
verharde wegen ca 1905
verharde wegen ca 1940
pompstation waterleidingbedrijf en infiltratiegebied
campings, strandafgang en jeugdherberg
zweefvliegveld (na 1945)

14. Begrenzing stedebouwkundige typologie gemeente Castricum

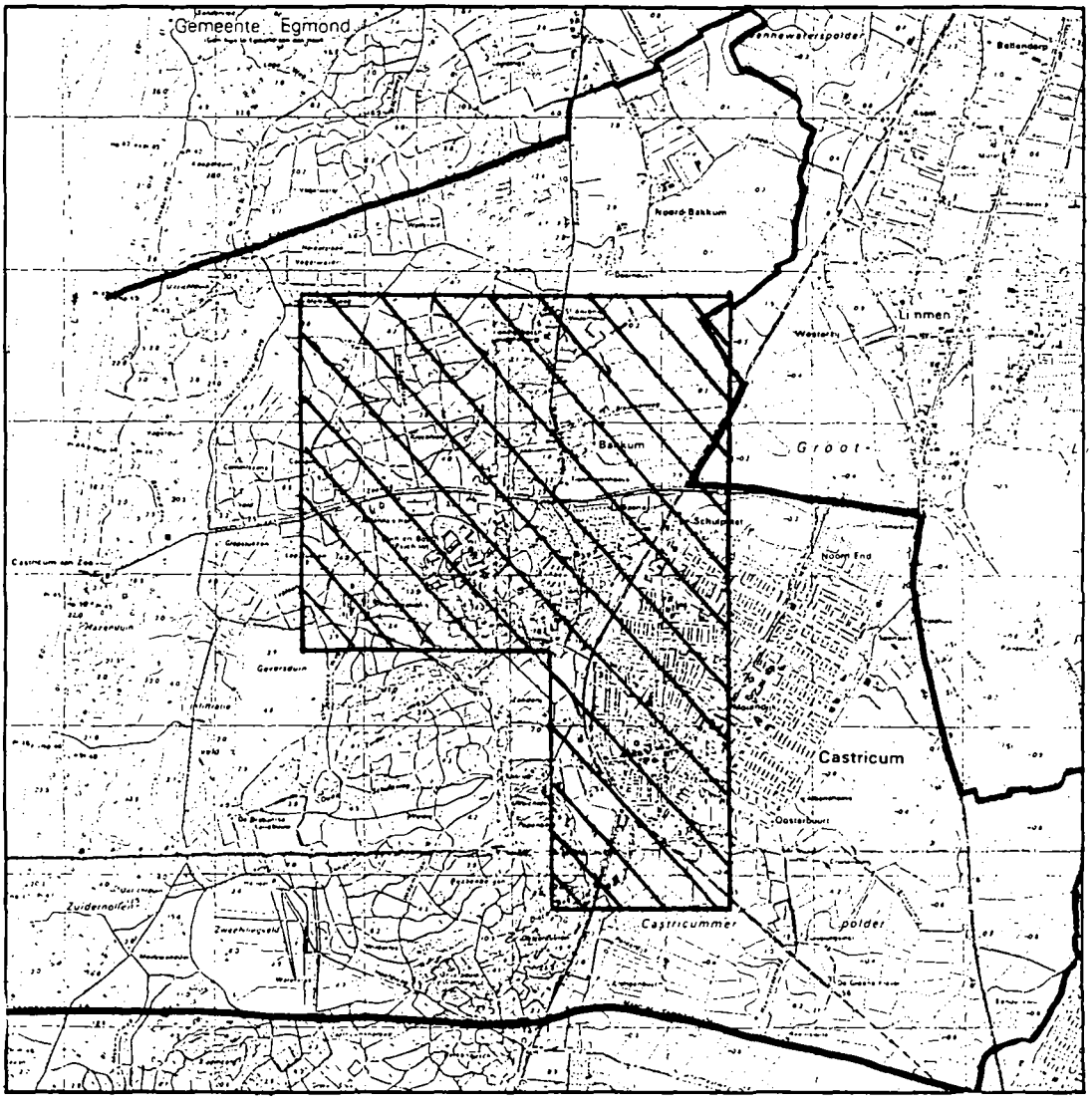

gebied waarvoor stedebouwkundige typologie is opgesteld (zie afb. 15)

15. Stedebouwkundige typologie gemeente Castricum

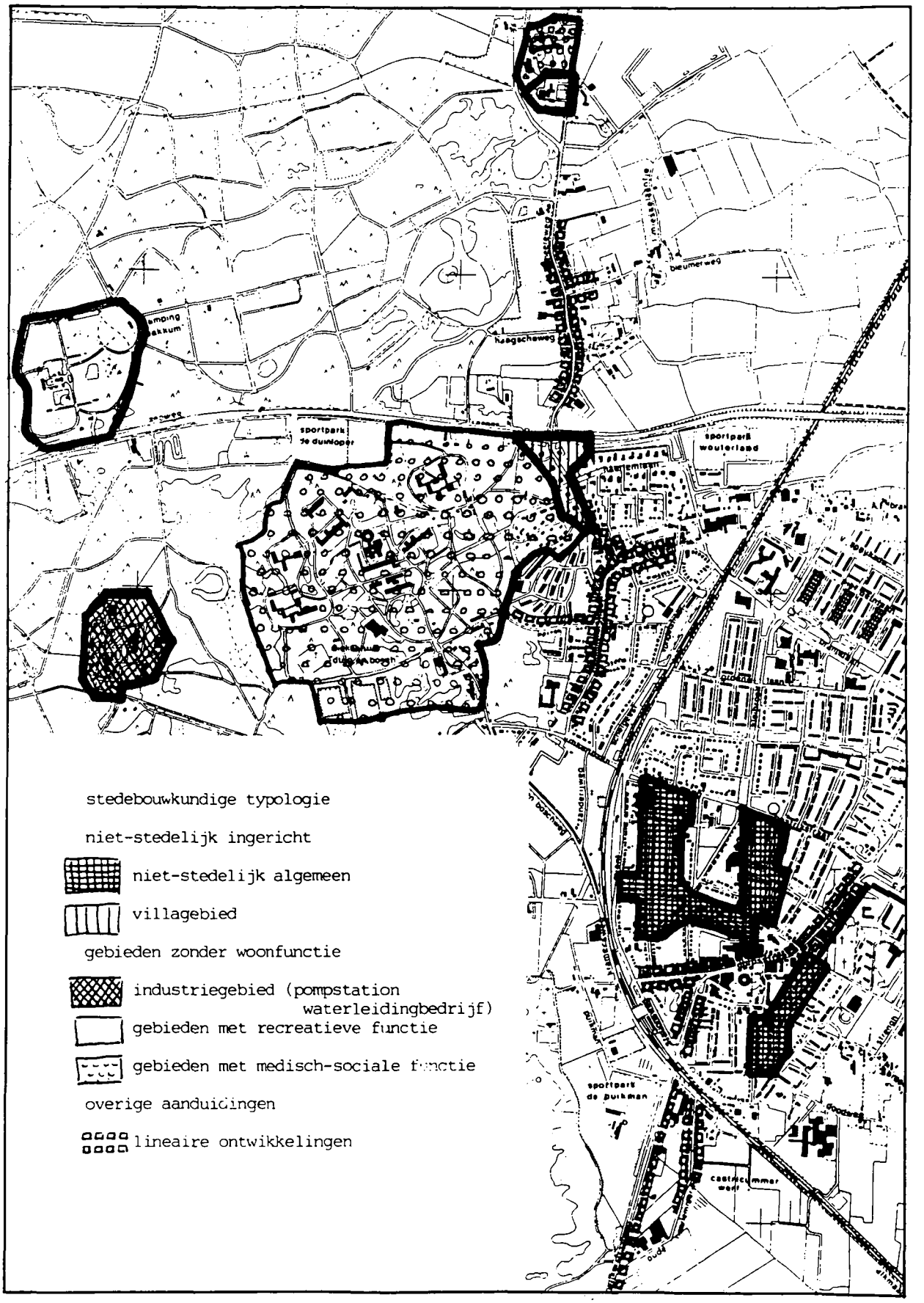

16. Begrenzing gebied met bijzondere waarden gemeente Castricum

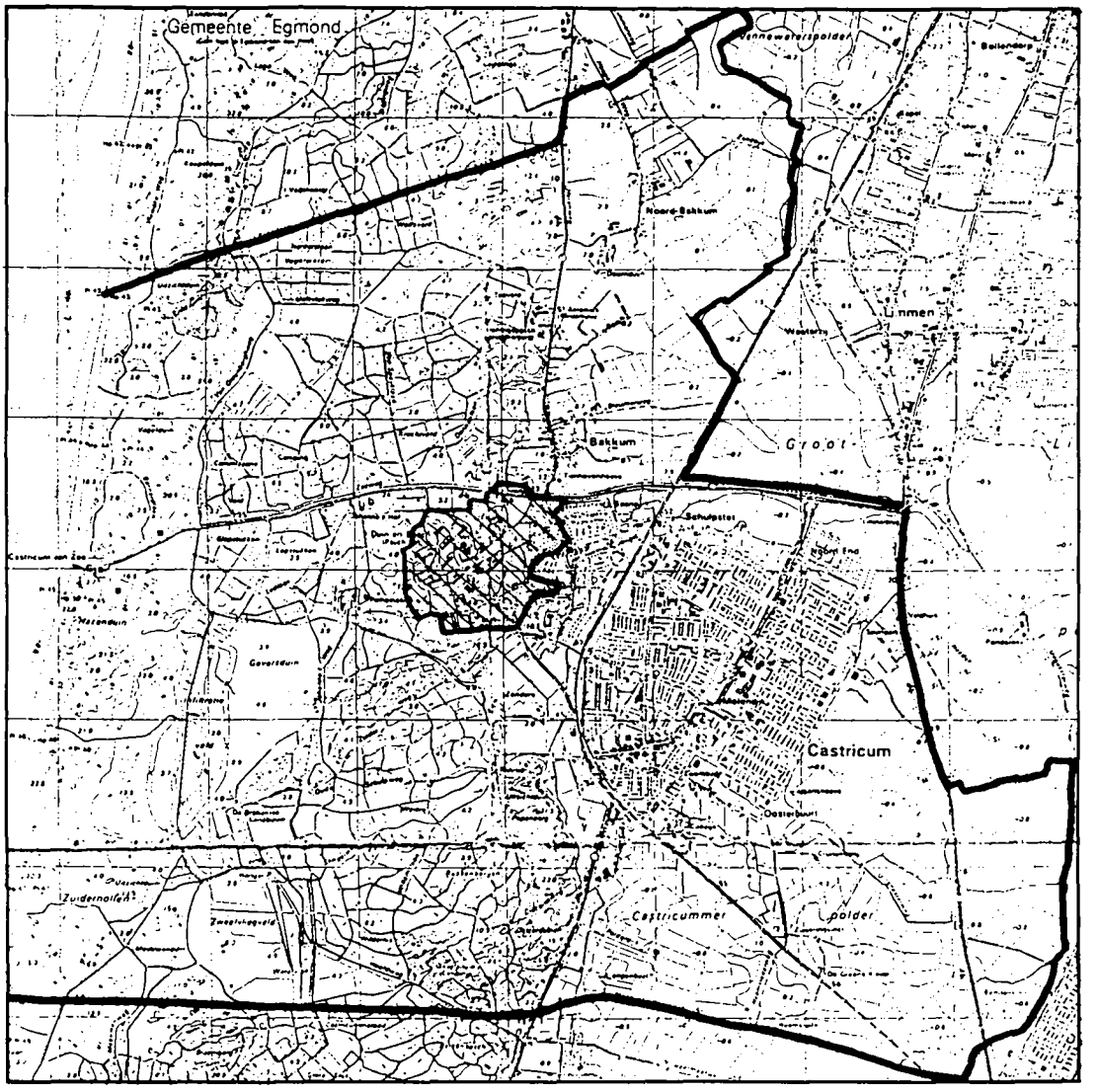

17. Gebied met bijzondere waarden gemeente Castricum

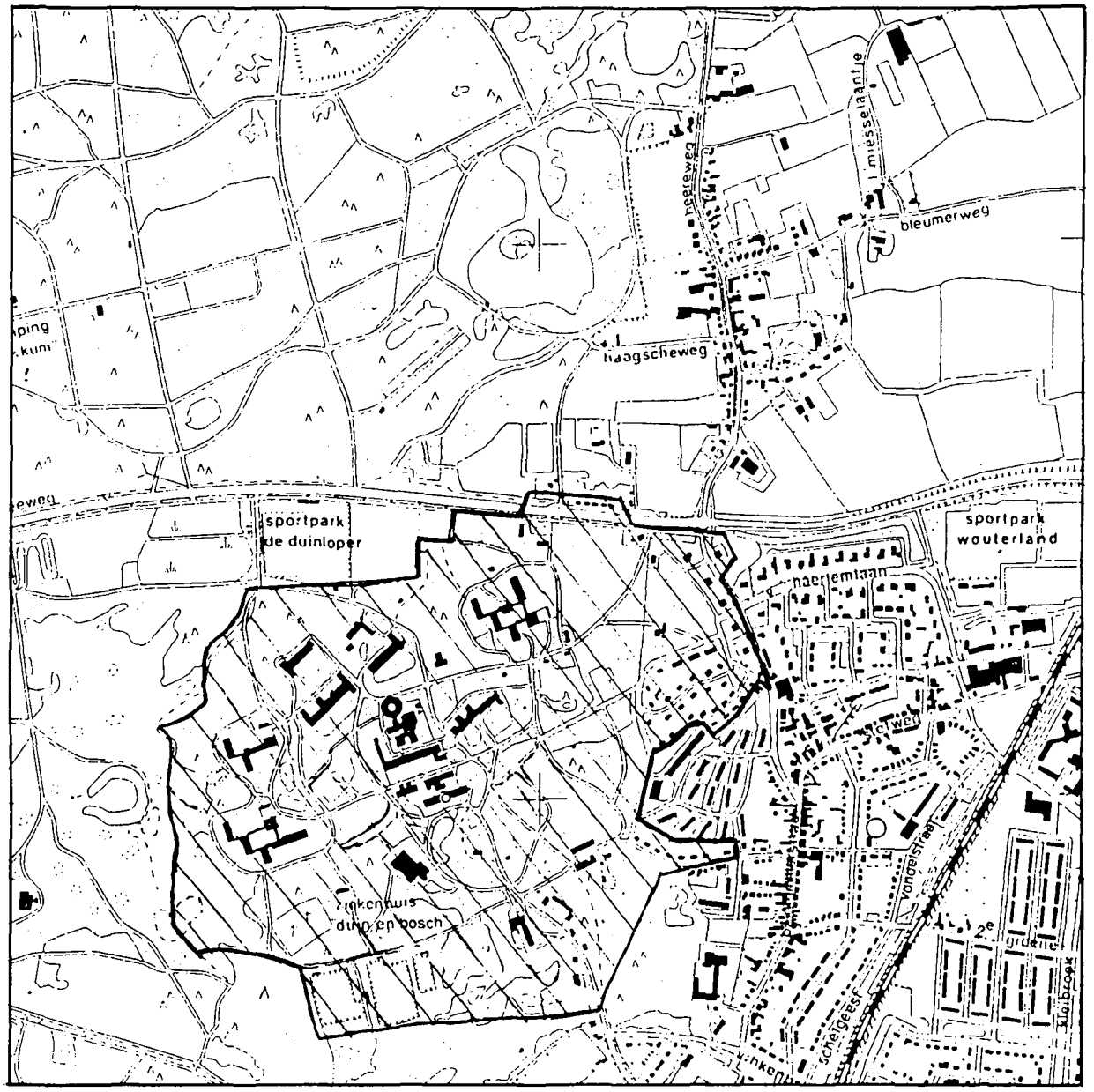

18. Plattegrond Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch te Bakkum

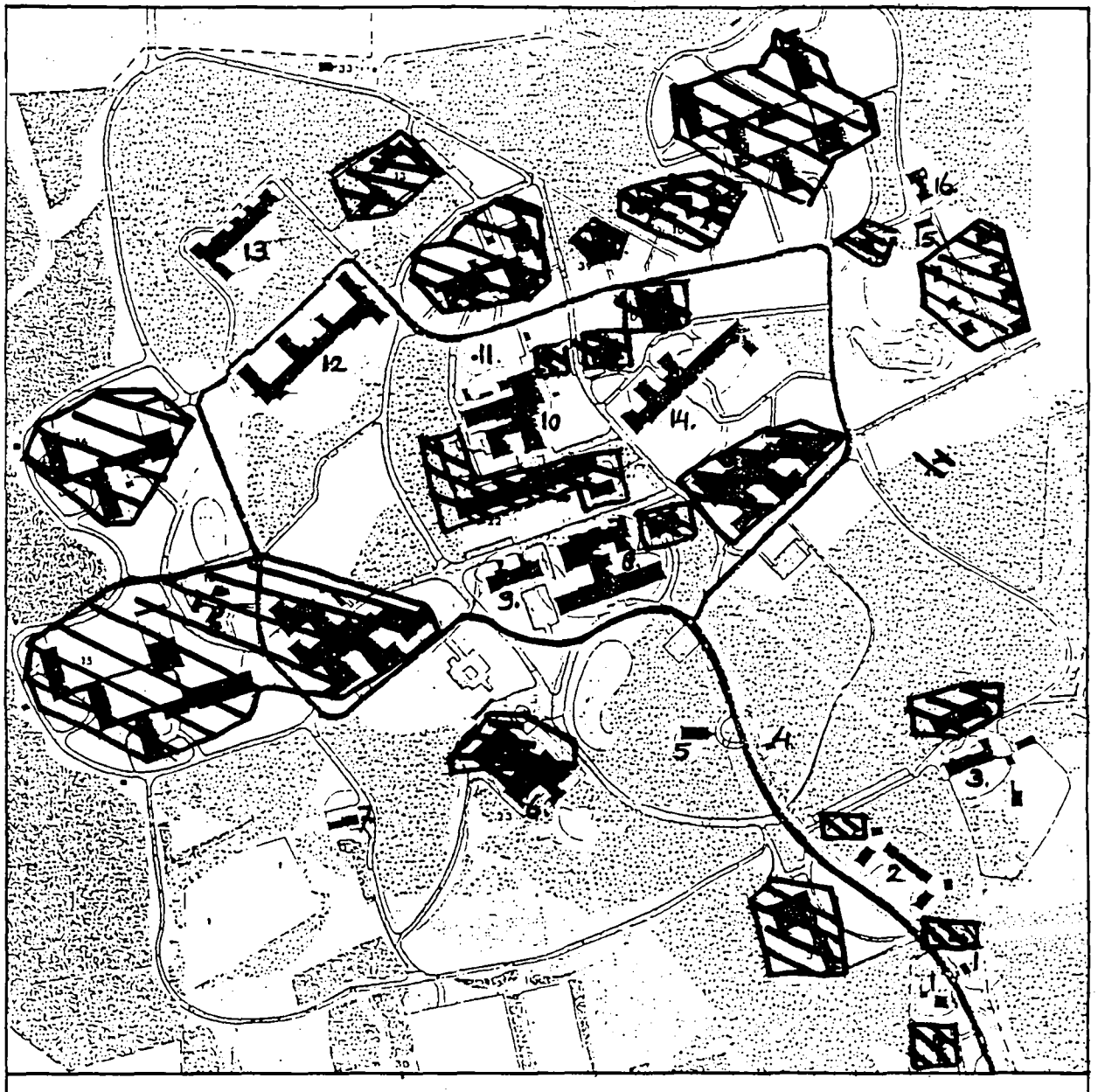

Provinciaal Ziekenhuis Duin en Bosch te Bakkum

nieuwe bebouwing

oorspronkelijke functie:

1. portierswoning
2. broederwoning
3. werkplaats bij de bouw
4. badhuis
5. kapel
6. ziekenboeg
7. anatomiehuis
8. hoofd-/ en administratiegebouw en keuken
9. zusterhuis
10. electriciteitscentrale
11. watertoren
12. paviljoen (vrouwen)
13. paviljoen (vrouwen)
14. paviljoen (mannen)
15. magazijn tuindienst
16. koetshuis, stal en woning

19. Deel stadsplattegrond gemeente Castricum

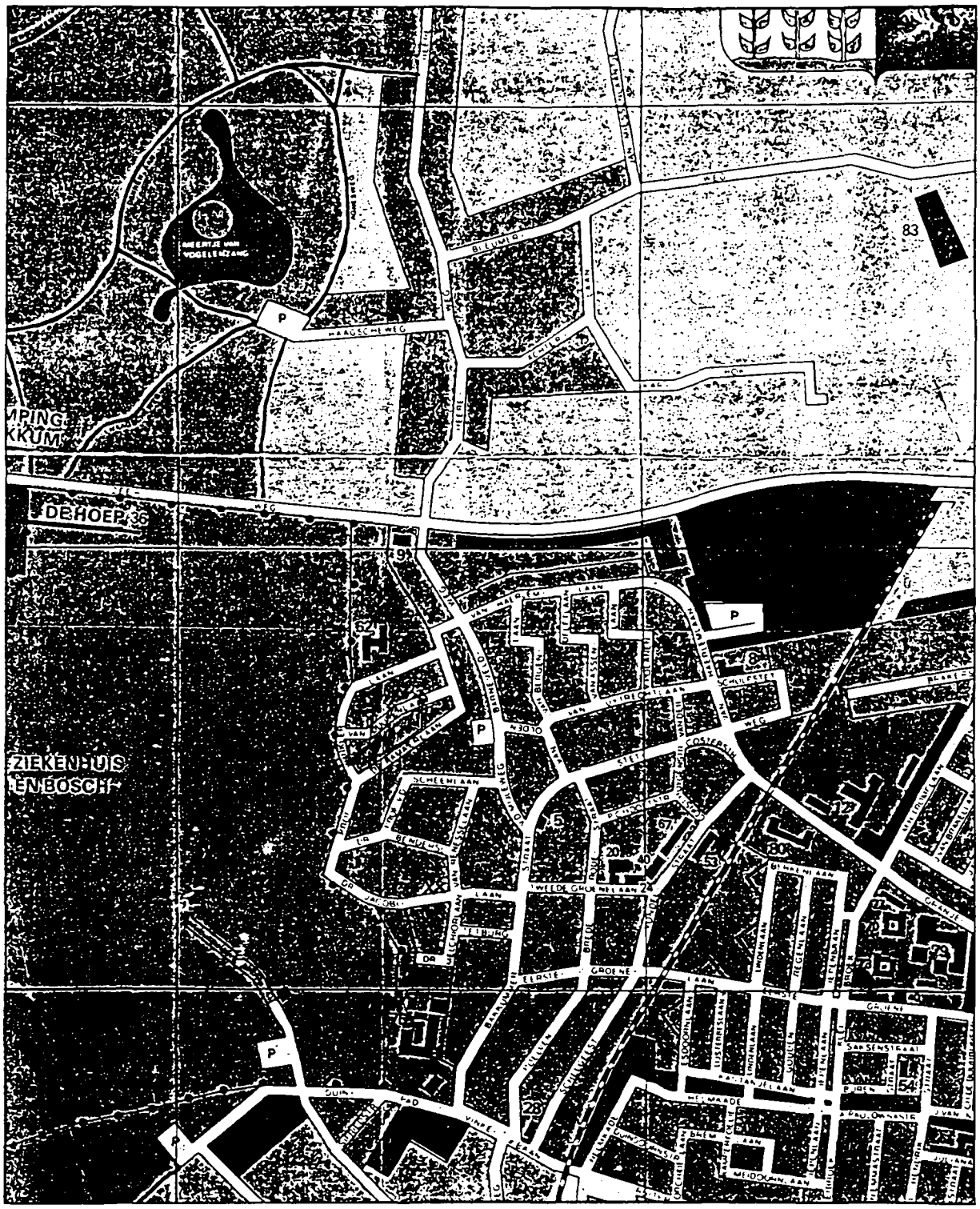

20. Deel stadsplattegrond gemeente Castricum (deel dorp Castricum)

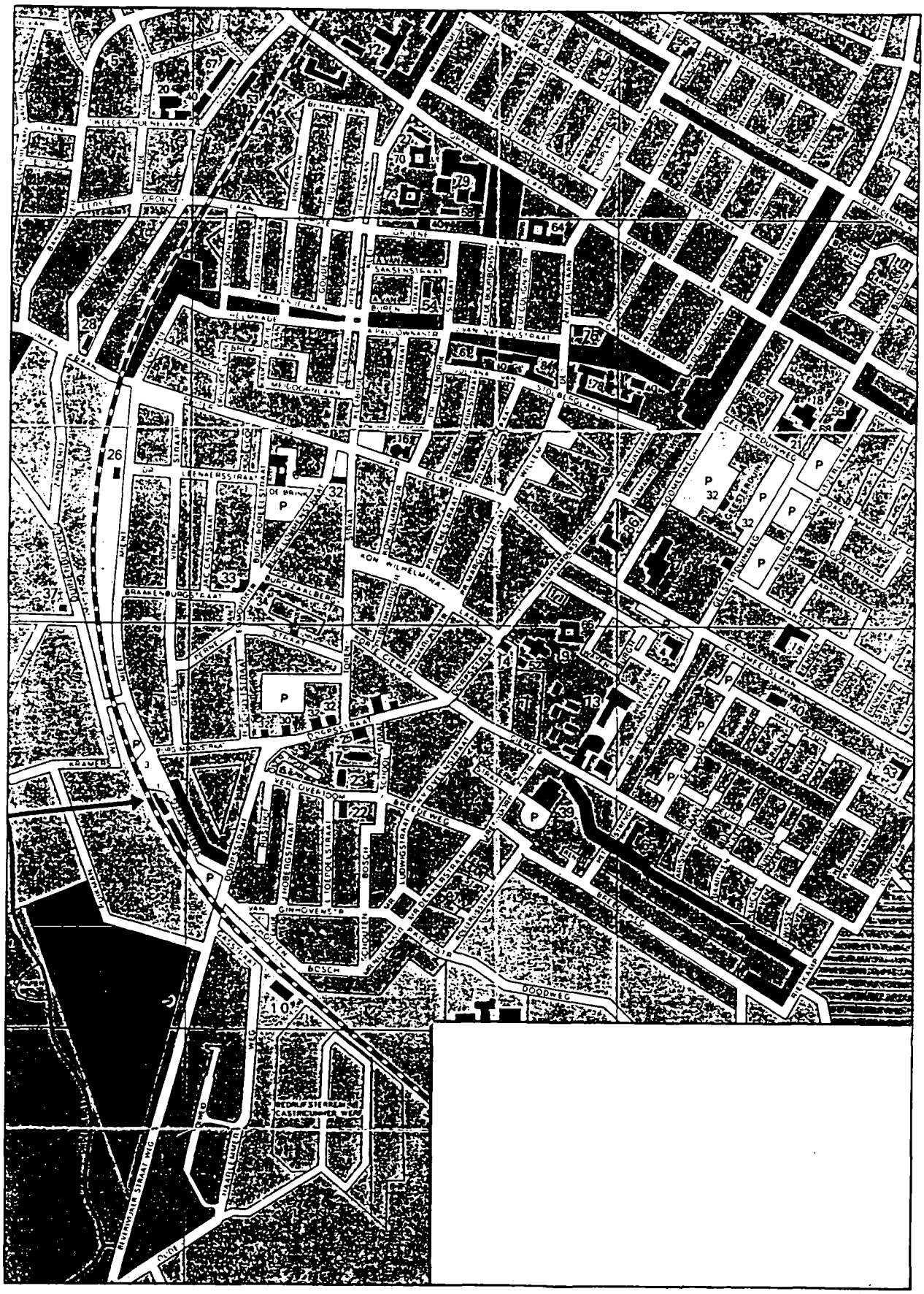

Register

Castricum/Castricum

052	Alkmaarderstraatweg 50	Rentenierswoning	2651
053	Alkmaarderstraatweg 52	Boerderij	2652
054	Alkmaarderstraatweg 66	Woonhuis	2653
055	Alkmaarderstraatweg 75	Woonhuis	2644
056	Beverwijkerstraatweg 140	Villa	2655
057	Beverwijkerstraatweg 199	Boswachterswoning	2656
058	Beverwijkerstraatweg 232	Bollenschuur	2657
059	Brakersweg 22	Boerderij	2658
060	Brakersweg 52	Woonhuis	2659
061	J. Catsstraat 1-41, 2-44	Woonhuizen	2660
062	Dorpsstraat 1	Rentenierswoning	2661
063	Dorpsstraat 11	Bollenschuur	2662
064	Dorpsstraat 13-21	Rentenierswoningen	2663
065	Dorpsstraat 30	Café	2664
066	Dorpsstraat 36	Winkelpand	2665
067	Dorpsstraat 71	Winkel/woonhuis	2666
068	Dorpsstraat 75	Raadhuis/onderwijzerswon.	2667
069	Dorpsstraat 108	Woonhuis	2668
070	Dorpsstraat 111	Zustershuis	2669
071	Dorpsstraat 113	Pastorie	2670
072	Dorpsstraat 113	RK kerk	2671
073	Geelvinckstraat 3-11	Woonhuizen	2672
074	Geelvinckstraat 51-85, 54-86	Woonhuizen	2673
075	1e Groenelaan 82	Woonhuis	2674
076	Hoogevoort 6	Woonhuis	2675
077	Kooiweg 8	Woonhuis	2676
078	Dr. Leenaersstraat 12, 22	Woonhuizen	2677
079	Mient 1-3	Hotel/café/restaurant	2678
080	Mient 17, 19	Woonhuizen	2679
081	Mient 71-81	Woonhuizen	2680
082	Mient 85-107	Woonhuizen	2681
083	Burg. Mooijstraat 29	Winkelpand	2682
084	Oude Haarlemmerweg 1-5A, 11-17,19-57, 18-44	Woonhuizen	2683
085	Overtoom 6-12	Woonhuizen	2684
086	Overtoom 15	Jeugdhuis	2685
087	Overtoom 18	Woonhuis	2686
088	Overtoom 19	Boerderij	2687
089	Overtoom 22-36	Armenhuis	2688
090	Pernéstraat 33-75	Woonhuizen	2689
091	Pernéstraat 40, 42, 44	Woonhuizen	2690
092	Schoolstraat 9	Woonhuis	2691
093	Schoolstraat 14-26	Woonhuizen	2692
094	Schoutenbosch 76	Bedrijfswoning	2693
095	Stationsweg 3	Villa	2694
096	Stationsweg 5-11	Villa's	2695
097	Walstro 1	Boerderij	2696

Castricum/Bakkum

001	Bakkummerstraat 14	Onderwijzerswoning	2580
002	Bakkummerstraat 14	Lagere School	2581
003	Bakkummerstraat 18	Winkel/woonhuis	2582
004	Bakkummerstraat 36	Woonhuis	2583
005	Bakkummerstraat 48	Dokterswoning	2584

006	Bakkummerstraat 64	Woonhuis	2585
007	Bakkummerstraat 80	Woonhuis	2586
008	Bakkummerstraat 91	Winkelpand	2587
009	Bakkummerstraat bij 100	Gedenkuurwerk	2588
010	Bakkummerstraat 103	Woonhuis	2589
011	Bakkummerstraat 106	Woonhuis	2590
012	Duinenboschweg 1, 2, 3	Psychiatr. inrichting	2591
012A	Duinenboschweg 1	Opzichterswoning	2592
012B	Duinenboschweg 2	Opzichterswoning	2593
012C	Duinenboschweg 3	Personeelswoningen	2594
012D	Duinenboschweg 3	Werkplaats	2595
012E	Duinenboschweg 3	Mortuarium	2596
012F	Duinenboschweg 3	Ziekenboeg, later theehuis, bibliotheek	2597
012G	Duinenboschweg 3	Badhuis	2598
012H	Duinenboschweg 3	Kapel	2599
012I	Duinenboschweg 3	Administratiegebouw, keuken, internaat	2600
012J	Duinenboschweg 3	Personeelswoningen, lesgebouw	2601
012K	Duinenboschweg 3	Patiëntenpaviljoen	2602
012L	Duinenboschweg 3	Patiëntenpaviljoen	2603
012M	Duinenboschweg 3	Watertoren	2604
012N	Duinenboschweg 3	Ketelhuis/wasserij	2605
012O	Duinenboschweg 3	Patiëntenpaviljoen	2606
012P	Duinenboschweg 3	Therapieruimte	2607
012Q	Duinenboschweg 3	Koetshuis/stal	2608
013	Duinenboschweg 30	Duinopzichterswoning	2609
014	Durenlaan, van 1, 3	Personeelswoning	2610
015	Durenlaan, van 5, 7	Personeelswoning	2611
016	Durenlaan, van 13, 15	Personeelswoning	2612
017	Jacobilaan, Dr. 3, 5	Dubbel woonhuis	2613
018	Jacobilaan, Dr. 13, 15	Personeelswoningen	2614
019	Jacobilaan, Dr. 18	Woonhuis	2615
020	Jacobilaan, Dr. 29, 31	Dubbel woonhuis	2616
021	Oldenbarneveldtweg, v. 25, 27	Hotel/café	2617
022	Oldenbarneveldtweg, 26	Woonhuis	2618
023	Oldenbarneveldtweg, 30	Artsenwoning	2619
024	Oldenbarneveldtweg, 34	Artsenwoning	2620
025	Oldenbarneveldtweg, 35	Onderwijzerswoning	2621
026	Oldenbarneveldtweg, 36	Artsenwoning	2622
027	Oldenbarneveldtweg, 37	Lagere School	2623
028	Oldenbarneveldtweg, 40	Directeurswoning	2624
029	Oldenbarneveldtweg, 53	Directeurswoning	2625
030	Ramaerlaan, Dr.	Spuithuis	2626
031	Ramaerlaan, Dr. 5, 7	Personeelswoning	2627
032	Sifriedstraat 17	Woonhuis	2628
033	Stetweg 1, 3	Woon/winkelpand	2629
034	Stetweg 11, 13	Landhuis	2630
035	Stetweg 32	Woonhuis	2631
036	Zeeweg 1	Jachtopzienerswoning	2632
037	Zeeweg 3-21	Personeelswoningen	2633
038	Zeeweg 6	Terreinopzichterswoning	2634
039	Zeeweg 7	Terreinopzichterswoning	2635

Castricum/Bakkum-Noord

040	Achterlaan 16	Boerderij	2636
041	Bleumerweg 33	Boerderij	2637
042	Bleumerweg 49	Boerderij	2638
043	Bleumerweg bij 49	Tankval	2639
044	Heereweg 1	Boerderij	2640
045	Heereweg 13	Woonhuis	2641
046	Heereweg 28-30	Woonhuis	2642
047	Heereweg 59	Woonhuis	2643

Castricum/Noord-Bakkum

108	Hogeweg 9	Bollenschuur	2712
109	Hogeweg 12	Boerderij	2713
110	Heereweg 75	Boerderij	2714
111	Heereweg 84	Jeugdherberg	2715
112	Heereweg 103	Transformatorstation	2716
113	Heereweg 114	Kinderhuis	2717
114	Madeweg 2	Boerderij	2718

Castricum/Buitengebied

048	Breedeweg 67	Boerderij	2644
049	Breedeweg 72	Boerderij	2645
050	Oosterbuurt bij 1	Verdedigingswerken	2646
050A	Oosterbuurt bij 1	Geschutsstelling	2647
050B	Oosterbuurt bij 1	Bunker	2648
050C	Oosterbuurt bij 1	Bunker	2649
051	Doodweg 10	Boerderij	2650

Castricum/Duingebied

098	Breedeweg 3	Jachtopzienerswoning	2697
099	Duinpad	Geschutskoepel	2698
100	Geversweg 4	Villa	2699
101	Helmweg	Bunker	2700
102	Hoofdweg 5	Jachtopzienerswoning	2701
103	Hoofdweg 5	Schaapherderswoning	2702
104	Johanna's Weg	Pompstation PWN	2703
104A	Johanna's Weg	Reinwaterkelders	2704
104B	Johanna's Weg	Directieverblijf	2705
104C	Johanna's Weg	Watermeterspoelinr.	2706
104D	Johanna's Weg	Windketelgebouw	2707
104E	Johanna's Weg	Personeelswoningen	2708
105	Kramersweg 2	Boerderij	2709
106	Oude Schulpweg	Tankwal	2710
107	Zeeweg 33	Beheerderswoning	2711

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 1, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 44 00

Samenstelling
drs. E. v.d. Kleij
Bureau Cultuur
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, juni 1991.

Castricum